

ปัญหาพิเศษ

เรื่อง

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน กรณีศึกษาบ้านหนองเสา ตำบลเม็กราย
อำเภอพญาเม็กราย จังหวัดเชียงใหม่

Participation of People in Community Forest Management : A Case Study of
Nongsoa Village, Meingrai Subdistrict, Payameingrai District, Chiangrai Province

โดย

นางสาวดวงนภา ไชยแก้ว

เสนอ

ภาควิชาเทคนิคเกษตร

คณะเทคโนโลยีการเกษตร สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง กทม.

เพื่อความสมบูรณ์แห่งปริญญาวิทยาศาสตรบัณฑิต (พัฒนาการเกษตร)

พ.ศ. 2544

T096179

ร/พ

๑๙๕๓

๒๕๔๔

เลขหมู่.....

เลขทะเบียน

96179

วันเดือนปี.....

- 2 JUN 2003

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ใบรับรองปัญหาพิเศษ

ภาควิชาเทคนิคเกษตร

คณะเทคโนโลยีการเกษตร สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง กทม.

เรื่อง

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน กรณีศึกษาย่านหนองเสา ตำบลเม็งราย

อำเภอพญาเม็งราย จังหวัดเชียงราย

Participation of People in Community Forest Management : A case Study of Nongsoa
Village, Meingrai Subdistrict, Payameing District, Chiangrai Province

โดย

นางสาวดวงภา ไชยแก้ว

ได้รับการตรวจสอบและอนุมัติให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาหลักสูตร

วท.บ. (พัฒนาการเกษตร)

เมื่อวันที่ 15 เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2561

ประธานกรรมการปัญหาพิเศษ

พ. 2 ก. 2, 15 กพ 44

(อาจารย์พีรชัย กุลชัย)

กรรมการปัญหาพิเศษ

Ms. 6, 15 กพ 44

(อาจารย์ถนอมนวล สีหะกุลัง)

หัวหน้าภาควิชา

15 กพ 44

(อาจารย์สุพุมารณ์ ชันศรี)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บทคัดย่อ

ชื่อเรื่อง : การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน กรณีศึกษา
บ้านหนองเสา ตำบลเม็งราย อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดศรีสะเกษ
Participation of People in Community Forest Management
A : Case Study of Nongsoa Village, Meingrai Subdistrict,
Payameing District, Chiangrai Province

โดย : นางสาวดวงภา ไชยแก้ว

ชื่อปริญญา : วิทยาศาสตรบัณฑิต (พัฒนาการเกษตร)

สาขาวิชาเอก : พัฒนาการเกษตร

ประธานกรรมการปัญหาพิเศษ พ. ๒ ก. ๒

(อาจารย์ไพรัช กุลชัย)

15 / กพ / 44

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความเป็นมาของหมู่บ้าน กฎเกณฑ์ระเบียบข้อ
บังคับในการจัดการป่าชุมชน กิจกรรมการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน ปัญหาและอุปสรรคในการ
จัดการป่าชุมชน และการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนบ้านหนองเสา ตำบลเม็ง
ราย อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดศรีสะเกษ ทำการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพโดยวิธีศึกษาเอกสารและการ
สัมภาษณ์แบบเจาะลึก เก็บข้อมูลเชิงปริมาณโดยใช้แบบสัมภาษณ์เพื่อสัมภาษณ์ถึงระดับการมีส่วนร่วม
ของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน

ผลการศึกษาพบว่า บ้านหนองเสาเป็นชุมชนคนอีสานที่อพยพมาจากจังหวัดสกลนคร
ร้อยเอ็ด และกาฬสินธุ์ เป็นส่วนใหญ่ โดยมาตั้งถิ่นฐาน ณ บริเวณที่เป็นบ้านหนองเสาในปัจจุบัน
เมื่อ พ.ศ. 2504 เป็นต้นมา บรรพบุรุษได้มีการอนุรักษ์ป่าเพื่อชนรุ่นหลัง จนกระทั่งเกิดโครงการ
อนุรักษ์ป่าชุมชนของหมู่บ้านเมื่อ พ.ศ. 2541 และได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการป่าชุมชนขึ้น ออกกฎ
เกณฑ์ระเบียบข้อบังคับต่างๆ ในการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน อาทิ เช่น เก็บเห็ด เก็บหน่อไม้ เก็บ
ฟืน เป็นต้น สำหรับทางด้านปัญหาและอุปสรรคในการจัดการป่าชุมชนก็มีน้อยมากหรือแทบไม่มี
เลย

ในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนของบ้านหนองเสามีด้วยกันดังนี้
คือ การมีส่วนร่วมในขั้นตอนการวางแผนและตัดสินใจ อยู่ในระดับปานกลาง(1.78) การมีส่วนร่วม
ในขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม อยู่ในระดับปานกลาง(2) ซึ่งประชาชนมีส่วนร่วมในการดำเนินก
ิจกรรมเกี่ยวกับป่าชุมชน เช่น ปลูกต้นไม้ในวันสำคัญ การดับไฟป่า และการทำแนวกันไฟ ประชา
ชนให้ความร่วมมือดี ถึงแม้ว่าบางครั้งทุกคนอาจจะไม่เข้าร่วมทุกกิจกรรม นั่นเป็นเพราะว่าไม่ว่า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

หรือมีภาระอย่างอื่นที่ต้องกระทำ การมีส่วนร่วมในขั้นตอนการใช้ประโยชน์ในระดับการมีส่วนร่วมมาก(2.85) มีการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนบ้านหนองเสาอย่างเต็มที่ ในการเก็บหน่อไม้ เก็บเห็ด เก็บฟืน ตัดไม้ตอก เป็นต้น การมีส่วนร่วมในขั้นตอนการประเมินผลอยู่ในระดับปานกลาง (2.09) โดยมีส่วนร่วมประเมินในเรื่องของการเจริญเติบโตของต้นไม้ ประเมินในเรื่องประโยชน์ของแนวกันไฟ การเสนอแนวทางใหม่ๆในการแก้ไขปัญหาป่าชุมชนและในการช่วยแก้ไขปัญหาป่าชุมชนที่เกิดขึ้น

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

คำนิยม

ปัญหาพิเศษฉบับนี้ได้จัดทำขึ้นเพื่อความสมบูรณ์แห่งปริญญาวิทยาศาสตรบัณฑิต (พัฒนาการเกษตร) ซึ่งกว่าจะเป็นรูปเล่มที่สมบูรณ์ได้ดังนี้ ต้องพบกับปัญหาและอุปสรรคต่างๆ มากมาย ซึ่งทั้งนี้ได้รับความร่วมมือจากบุคคลต่างๆที่ให้คำแนะนำ ให้คำปรึกษาและแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ ข้าพเจ้าขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้ คือ อาจารย์พิรัชย์ กุลชัย ประธานกรรมการปัญหาพิเศษ อาจารย์ถนอมนวล สีหะกุลัง กรรมการปัญหาพิเศษ ผู้ใหญ่ประยงค์ ชัดทรายขาว (ผู้ใหญ่บ้านบ้านหนองเสา) ผู้ช่วยสันติ พรธมมาตร์ (ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหนองเสา) ผู้ช่วยสมบูรณ์ กำแก้ว (ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหนองเสา) นายทวนชัย วัลย์สุข (อบต. บ้านหนองเสา) หัวหน้าสนิท รุฬพันธ์ (หัวหน้าป่าชุมชนบ้านหนองเสา) นายเพลิน นามืองรักษ์ (รองหัวหน้าป่าชุมชนบ้านหนองเสา) และกลุ่มตัวอย่างของประชาชนบ้านหนองเสาที่ให้ความร่วมมือในการตอบแบบสัมภาษณ์ทุกข้อทุกฉบับ!

ข้าพเจ้าหวังว่าปัญหาพิเศษฉบับนี้คงเป็นประโยชน์แก่ผู้ที่ได้พบเห็นและผู้ที่น่าสนใจในเรื่องนี้ได้ไม่มากนักน้อย ความดีใดๆที่บังเกิดขึ้นก็ขอมอบให้แก่บุคคลดังกล่าวข้างต้น แต่หากมีข้อผิดพลาดประการใดข้าพเจ้าขออภัยไว้และกราบขออภัยมา ณ ที่นี้ด้วย

นางสาวดวงภา ไชยแก้ว

16 กุมภาพันธ์ 2544

สารบัญ

	หน้า
สารบัญตาราง	(ก)
สารบัญภาพ	(ข)
บทที่ 1 บทนำ	1
ความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการศึกษา	2
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	2
ขอบเขตและข้อจำกัดของการศึกษา	3
นิยามศัพท์เชิงปฏิบัติการ	3
บทที่ 2 ตรวจสอบเอกสาร	5
นิยามและแนวคิดเรื่องการมีส่วนร่วม	5
ทฤษฎีของการมีส่วนร่วม	8
ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม	9
รูปแบบและขั้นตอนของการมีส่วนร่วม	11
แนวคิดเกี่ยวกับป่าชุมชน	12
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	21
บทที่ 3 วิธีการวิจัย	23
ประชากรและวิธีการสุ่มตัวอย่าง	23
สถานที่และระยะเวลาที่ทำการศึกษา	24
เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล	24
วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล	25
วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล	25
ตารางการปฏิบัติงาน	27
บทที่ 4 ผลการศึกษา	28
บทที่ 5 สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ	4
เอกสารอ้างอิง	47
ภาคผนวก	51

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
1 แสดงการดำเนินงานทำปัญหาพิเศษ	27
2 แสดงกิจกรรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าชุมชนในรอบปี	34
3 แสดงการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนในรอบปี	36
4 ข้อมูลพื้นฐานของประชาชนบ้านหนองเสา	39
5 คะแนนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการ ป่าชุมชน	40
6 สรุปการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชน ด้านต่างๆ	44
ตารางภาคผนวกที่	
1 รายชื่อคณะกรรมการป่าชุมชนและตำแหน่ง	52

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
1 แสดงแผนภาพขั้นตอนและวิธีปฏิบัติในการขอจัดทำ โครงการป่าชุมชนในเขตป่าสงวนแห่งชาติ	30
ภาพภาคผนวกที่	
1 แผนที่หมู่บ้านและป่าชุมชนบ้านหนองเสา	54
2 สภาพทั่วไปของป่าชุมชนบ้านหนองเสา	55
3 สภาพทั่วไปของป่าชุมชนบ้านหนองเสา	55
4 สภาพทั่วไปของป่าชุมชนบ้านหนองเสา	56
5 สภาพทั่วไปของป่าชุมชนบ้านหนองเสา	56
6 การใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน (เก็บเห็ด)	57
7 การใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน (ทำไม้ดอก)	57
8 การใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน (ล่าสัตว์เล็ก)	58

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญของปัญหา

ป่าไม้เป็นทรัพยากรธรรมชาติอันสำคัญยิ่งชนิดหนึ่งของโลกกำเนิดขึ้นและพัฒนาระบบโครงสร้างใช้ระยะเวลายาวนานนับล้านๆปี จึงมีความผูกพันเกี่ยวข้องและมีอิทธิพลต่อมนุษย์และสิ่งมีชีวิตทั้งทางตรงและทางอ้อม ป่าไม้เป็นแหล่งกำเนิดปัจจัยสี่อันจำเป็นแก่การดำรงชีวิตของมนุษย์ได้แก่อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค และที่อยู่อาศัย ทั้งยังเป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร แหล่งซับน้ำป้องกันอุทกภัย เป็นแนวกำบังลม ป้องกันवादภัย และมีอิทธิพลควบคุมระบบนิเวศให้เกิดความสมดุลทางธรรมชาติและบรรยากาศของโลก

ในปัจจุบันพื้นที่ป่าของประเทศไทยเราลดลงเป็นอย่างมากและสาเหตุที่ทำให้พื้นที่ป่าไม้ลดลงได้แก่ การขยายตัวของประชากรและความต้องการที่ดินทำกินเพิ่มสูงขึ้น จากจำนวนพื้นที่ทั้งหมดของประเทศไทย ซึ่งมีอยู่ประมาณ 513,115 ตารางกิโลเมตร หรือ 320.7 ล้านไร่ ข้อมูลจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 ในปี พ.ศ.2504 ระบุจำนวนพื้นที่ป่าทั้งประเทศมีร้อยละ 53.33 ของพื้นที่ทั้งหมด คิดเป็นพื้นที่ประมาณ 171,017,812 ไร่ แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1 ได้ตั้งเป้าหมายในการอนุรักษ์ พื้นที่ป่าไว้ร้อยละ 50 ของจำนวนพื้นที่ทั้งหมด หากแต่ในเวลาต่อมาก็ได้ลดเป้าหมายในการเก็บรักษาพื้นที่ป่าลดเหลือร้อยละ 40 และขณะนี้พื้นที่ป่าของประเทศไทยก็ได้ลดลงอย่างต่อเนื่อง(เสน่ห์ จามริก และคณะ,2536:134-135)

ความตระหนักของปัญหาดังกล่าวโดยเฉพาะอย่างยิ่งของรัฐบาลไทยโดยกรมป่าไม้มีมาโดยตลอดในการดำเนินการแก้ไขปัญหาลดพื้นที่ป่าไม้ทั้งรัฐและเอกชนต่างพยายามแสวงหาแนวทางแก้ไขที่เหมาะสม เพื่อให้เกิดแก่ประชาชนมากที่สุด ทุกฝ่ายต่างให้ความสำคัญกับแนวคิดเรื่องความร่วมมือของประชาชนในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวยิ่งขึ้น ในการศึกษาครั้งนี้จึงได้นำแนวความคิดเรื่องความร่วมมือร่วมมาใช้เป็นกรอบแนวคิดเพื่ออธิบายคุณลักษณะของประชาชนและองค์กรในท้องถิ่นที่เข้าร่วมในการบริหารและการจัดการป่าชุมชนของตนเอง

การจัดการป่าชุมชนเป็นการจัดการทรัพยากรป่าไม้ โดยประชาชนในชุมชนนั้นมีส่วนร่วม ฉะนั้นการที่จะดำรงรักษาทรัพยากรเหล่านั้นให้คงอยู่อย่างยาวนาน และเป็นประโยชน์ต่อชุมชนก็ย่อมเกิดจากคนหรือชุมชนนั้นเป็นผู้ริเริ่มขึ้นมา เพื่อต้นไม้มิเกิดขึ้นในหัวใจ (จิตสำนึก) เปรียบเสมือนความรู้ความเข้าใจและตระหนักถึงคุณค่าของป่าไม้ก็จะเป็นแรงกระตุ้นให้ทุกคนเกิดความรู้

สี่ร่วมกัน และดำเนินไปในทิศทางเดียวกัน โดยมีจุดมุ่งหมายเดียวกัน สิ่งที่เกิดตามมาคือ องค์กร ป่าอนุรักษ์ชุมชนที่จะมีบทบาทในการจัดการทรัพยากร โดยใช้หลักการมีส่วนร่วมของประชาชน

บ้านหนองเสา ตำบลเมืองราย อำเภอพญาเมืองราย จังหวัดเชียงราย เป็นอีกหมู่บ้านหนึ่งที่ได้ให้ ความสนใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมกันมาก โดยเฉพาะการรณรงค์ใน การดูแลป้องกันรักษาทรัพยากรป่าไม้ในท้องถิ่นให้มีอายุการใช้งานได้ยืนนาน และประชาชนใน ชุมชนบ้านหนองเสาก็ยังสามารถอาศัยประโยชน์จากป่าในส่วนตรงนี้ทั้งทางตรงและทางอ้อม ดัง นั้นผู้ศึกษาจึงสนใจว่า ประชาชนบ้านหนองเสา มีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนของตนเองอย่าง ไรบ้าง

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านหนองเสา ตำบลเมืองราย อำเภอพญาเมืองราย จังหวัดเชียงราย
2. เพื่อศึกษาถึงสภาพป่าชุมชน กฎเกณฑ์ระเบียบข้อบังคับในการจัดการป่าชุมชนบ้าน หนองเสา ตำบลเมืองราย อำเภอพญาเมืองราย จังหวัดเชียงราย
3. เพื่อศึกษาถึงกิจกรรมและการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนบ้านหนองเสา ตำบลเมืองราย อำเภอพญาเมืองราย จังหวัดเชียงราย
4. เพื่อศึกษาถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนบ้านหนองเสา ตำบล เมืองราย อำเภอพญาเมืองราย จังหวัดเชียงราย
5. เพื่อศึกษาถึงปัญหาและอุปสรรคในการจัดการป่าชุมชนบ้านหนองเสา ตำบลเมืองราย อำเภอพญาเมืองราย จังหวัดเชียงราย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทราบถึงประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านหนองเสา ตำบลเมืองราย อำเภอพญาเมืองราย จังหวัดเชียงราย
2. ทราบถึงสภาพป่าชุมชนตลอดจนกฎเกณฑ์ ระเบียบข้อบังคับต่างๆ ในการจัดการป่าชุมชนบ้านหนองเสา ตำบลเมืองราย อำเภอพญาเมืองราย จังหวัดเชียงราย
3. ทราบการดำเนินงานของป่าชุมชนว่าประชาชนมีกิจกรรมอะไรบ้างเกี่ยวกับป่าชุมชน และมีการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนอย่างไรบ้าง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

4. ทราบถึงปัญหาและอุปสรรคเกี่ยวกับการดำเนินงานป่าชุมชนบ้านหนองเสา ตำบลเม็งราย อำเภอพญาเม็งราย จังหวัดเชียงราย

5. ทราบถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนในด้านต่างๆ

ขอบเขตและข้อจำกัดของการศึกษา

การศึกษาครั้งนี้มุ่งศึกษาความเป็นมาในการจัดการป่าชุมชน บ้านหนองเสา ตำบลเม็งราย อำเภอพญาเม็งราย จังหวัดเชียงราย โดยศึกษาจากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก จากผู้นำหมู่บ้าน คณะกรรมการป่าชุมชน และใช้แบบสัมภาษณ์เพื่อสัมภาษณ์ถึงการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนแก่กลุ่มชาวบ้านทั่วไป

นิยามศัพท์เชิงปฏิบัติการ

1. การมีส่วนร่วม หมายถึง การร่วมในกิจกรรมลักษณะต่างๆ ที่เกี่ยวกับการจัดการป่าชุมชน เช่น ร่วมในกระบวนการวางแผน ร่วมในการปฏิบัติการ ร่วมในการใช้ผลประโยชน์

2. ประชาชน หมายถึง บุคคลทั่วไปทุกระดับที่มีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนบ้านหนองเสา ตำบลเม็งราย อำเภอพญาเม็งราย จังหวัดเชียงราย

3. ป่าชุมชน หมายถึง ป่าที่ชาวบ้านร่วมกันอนุรักษ์ไว้เพื่อประโยชน์ โดยมีการจัดตั้งคณะกรรมการป่าชุมชนทำการวางระเบียบกฎเกณฑ์การใช้ประโยชน์ และกำหนดเขตแดน อย่างชัดเจน เป็นที่ยอมรับของชุมชนใกล้เคียง

4. การจัดการป่าชุมชน หมายถึง การใช้ทรัพยากรป่าไม้ชุมชนอย่างเหมาะสม ตั้งแต่การใช้ประโยชน์ การอนุรักษ์ฟื้นฟูสภาพป่าไม้ เพื่อให้เกิดความสมดุลทางธรรมชาติ ความยั่งยืนของระบบนิเวศน์และการใช้ประโยชน์อย่างคุ้มค่าที่สุด

5. ความรู้เกี่ยวกับป่าชุมชน หมายถึง ความเข้าใจในวัตถุประสงค์ของป่าชุมชน การใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน และกฎระเบียบของป่าชุมชน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้คัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

6. การใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน หมายถึง การใช้ทรัพยากรจากป่าชุมชนเป็นปัจจัยในการดำรงชีวิต เช่น เป็นแหล่งเชื้อเพลิง เป็นแหล่งหาเครื่องอุปโภคบริโภค

7. ผู้นำหมู่บ้าน หมายถึง บุคคลที่ดำรงตำแหน่ง หัวหน้าหรือเป็นแกนนำของประชาชนในหมู่บ้าน ซึ่งผู้นำในที่นี้ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน อบต. หัวหน้าป่าชุมชน รองหัวหน้าป่าชุมชน ของบ้านหนองเสา ตำบลเม็งราย อำเภอพญาเม็งราย จังหวัดเชียงราย

8. คณะกรรมการป่าชุมชน หมายถึง บุคคลที่ได้ถูกคัดเลือกขึ้นมาเพื่อทำหน้าที่ในการควบคุมดูแลป่าชุมชน และคอยจับผู้ฝ่าฝืนกฎระเบียบของป่าชุมชนมาลงโทษ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บทที่ 2

ตรวจเอกสาร

ในการศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนมีการตรวจเอกสารไว้ดังนี้

1. นิยามและแนวคิดเรื่องการมีส่วนร่วม
2. ทฤษฎีของการมีส่วนร่วม
3. ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม
4. รูปแบบและขั้นตอนของการมีส่วนร่วม
5. แนวความคิดเกี่ยวกับป่าชุมชน
 - นิยามและความหมายของป่าชุมชน
 - ความสำคัญของป่าชุมชน
 - แนวทางในการจัดการป่าชุมชน
 - ร่างพระราชบัญญัติป่าชุมชน (พ.ร.บ.ป่าชุมชน)
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. นิยามและแนวคิดเรื่องการมีส่วนร่วม

แนวคิดเรื่องการมีส่วนร่วมเป็นสาระที่สำคัญต่อความสำเร็จของการพัฒนาทางด้านการเมืองวัฒนธรรม เศรษฐกิจและสังคมหรือด้านอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็นระดับนานาชาติ ระดับชาติ ระดับท้องถิ่นหรือระดับชุมชนก็ดี มิใช่ของใหม่แต่เป็นเรื่องที่ทำกันมาหลายทศวรรษแล้ว (ทวีทอง หงษ์วิวัฒน์ ,2527 : 117) กระแสแนวคิดเรื่องการมีส่วนร่วมขององค์กรท้องถิ่นนั้นเกิดขึ้นมาจากปัญหาความล้มเหลวในการดำเนินงานพัฒนาในอดีต ซึ่งเน้นการให้ความสำคัญกับบทบาทของคณาภยนอกชุมชนแต่ละเลยศักยภาพและความสามารถของคนในชุมชน ดังนั้นจึงได้มีการหันมาทบทวนถึงประสบการณ์การพัฒนาที่ผ่านมา ทำให้ได้ข้อสรุปว่าองค์กรท้องถิ่นน่าจะเป็นผู้กำหนดเป้าหมายสุดท้ายของการพัฒนา โดยมีส่วนในการวิเคราะห์ปัญหา ตัดสินใจและประเมินผลด้วยตนเอง

ในปัจจุบันมีการกล่าวถึงแนวคิดเรื่องการมีส่วนร่วมขององค์กรท้องถิ่นกันอย่างแพร่หลายและให้ในทัศนะแตกต่างกันไป ดังต่อไปนี้

กรณีกา ชมดี (2524 : 29) ได้สรุปคำจำกัดความของการมีส่วนร่วมขององค์กรท้องถิ่นว่า หมายถึง ความร่วมมือของกลุ่มคนที่เข้ามารับผิดชอบเพื่อการดำเนินการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่ต้องการ เพื่อให้บรรลุถึงความเปลี่ยนแปลงที่พึงประสงค์

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนลิขสิทธิ์ไว้เพื่อใช้ในการศึกษาเท่านั้น เมื่ออนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า

ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้คัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เสน่ห์ จามริกและคณะ (2536) ได้ให้คำจำกัดความของการเข้ามามีส่วนร่วมขององค์กรท้องถิ่นว่า เป็นกระบวนการเรียนรู้ซึ่งกันและกันของทุกฝ่าย ในการปูพื้นฐานมั่นคง เพื่อวิวัฒนาการไปสู่การปกครองตนเองของท้องถิ่นได้ในบั้นปลาย และกล่าวถึงจุดเริ่มต้นของการมีส่วนร่วมขององค์กรท้องถิ่นว่า เริ่มต้นจากการเข้าร่วมกิจกรรมที่มีผลประโยชน์ต่อส่วนรวมและเป็นกิจกรรมที่สัมพันธ์กับปัญหาและความต้องการของชุมชน

สุริชัย หวันแก้ว (อ้างใน ไพจิตร ไตรวงศ์ชัย, 2538 : 17) ได้อ้างถึงคำจำกัดความของคำว่า การมีส่วนร่วมขององค์กรท้องถิ่นจากนิยามของ เพอชและเมทธีส ไว้ว่าหมายถึงการที่องค์กรท้องถิ่นได้เพิ่มความสามารถในการควบคุมทรัพยากรและสถาบันต่างๆ ตามสถานะสังคมที่เป็นอยู่ การมีส่วนร่วมขององค์กรท้องถิ่น ได้ถูกตีความไปในความหมายที่แตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับสภาพความคิด ความเชื่อของแต่ละบุคคล ตลอดจนกาลเวลาและยุคสมัยอีกด้วย ความหมายดังกล่าว นำไปสู่ข้อสรุปเกี่ยวกับยุทธศาสตร์การมีส่วนร่วมขององค์กรท้องถิ่นว่า เป็นทางเลือกการพัฒนา (Alternative Development) ซึ่งมีพื้นฐานที่สำคัญๆ อยู่ 3 ประการคือ

1. กลไกการพัฒนาเคลื่อนย้ายจากรัฐสู่ประชาชน โดยองค์กรท้องถิ่นมีบทบาทหลักในการพัฒนา

2. เป้าหมายการพัฒนา คือการพัฒนาขีดความสามารถเพื่อพึ่งและพัฒนาตนเอง ไม่ใช่พึ่งพารัฐหรือองค์กรพัฒนาจากภายนอก

3. กระบวนการพัฒนา ยึดหลักจากล่างสู่บน (Bottom up) มากกว่าบนลงล่าง (top down) ทั้งนี้เพื่อที่จะให้เกิดการมีส่วนร่วมขององค์กรท้องถิ่นในการพัฒนาอย่างมีประสิทธิภาพนั้นจะต้องยึดแนวทางปฏิบัติ ดังนี้

3.1 ต้องถือว่าองค์กรท้องถิ่นเป็นหลักในการแก้ปัญหาด้วยการพึ่งตนเอง องค์กรจากส่วนกลางเป็นเพียงตัวกระตุ้น หรือสนับสนุนเท่านั้น

3.2 กิจกรรมการพัฒนาใดๆ ต้องเริ่มจากพื้นฐานขององค์กรท้องถิ่น กล่าวคือคำนึงถึงวิถีชีวิตที่ดำรงอยู่ในชุมชนทั้งในอดีตและปัจจุบันและพึงตระหนักว่าการขับเคลื่อนกิจกรรมการพัฒนาซึ่งกำหนดตามกรอบความคิดจากองค์กรภายนอกชุมชน นอกจากจะไม่นำไปสู่การมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงแล้ว ยังเป็นการทำลายศักยภาพในการแก้ปัญหาของชุมชน ในลักษณะของการขาดความมั่นใจในตนเองและต้องพึ่งพาพึ่งพิงภายนอกชุมชนตลอดเวลา

ยาดาฟ (อ้างใน ไพจิตร ไตรวงศ์ชัย, 2538 : 18) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า หมายถึง การเข้าร่วมของประชาชนหรือกลุ่มตัวแทนของชุมชน ในกระบวนการพัฒนาด้วยความสมัครใจและต้องไม่ถูกบังคับ ซึ่งอาจจำแนกเป็นขั้นตอนได้ดังนี้

1. การเข้าไปมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision - Making)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้คัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

2. การเข้าไปมีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการและแผนการ (Implementation)
3. การเข้าไปมีส่วนร่วมในการควบคุมและประเมินโครงการ และการพัฒนา (Evaluation)
4. การเข้าไปมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ของการพัฒนา (Benefit)

โคเฮน และอ็พฮอฟ (อ้างใน ไพจิตร ไตรวงศ์ย่อย, 2538: 18)ได้จำแนกการมีส่วนร่วมออกเป็น 4 ขั้นตอน คือ

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision-Making)
2. การมีส่วนร่วมในการดำเนินการ (Implementation)
3. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ (Benefit)
4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation)

นอกจากนี้โคเฮนและอ็พฮอฟ ยังได้กล่าวถึงมิติต่างๆ ของการมีส่วนร่วมกล่าวคือ

ก. ลักษณะของการมีส่วนร่วมที่เกิดขึ้น สามารถจำแนกได้ดังนี้

1. ทิศทางของการมีส่วนร่วม (Direction)
2. รูปแบบของการมีส่วนร่วม (Style)
3. แบบแผนขององค์กร (Pattern)
4. ช่องทางการมีส่วนร่วม (Channel)
5. ระยะเวลาของการมีส่วนร่วม (Duration)
6. ขอบข่ายของการมีส่วนร่วม (Scope)
7. ขั้นตอนของการมีส่วนร่วม (Stage)

ข. ภาวะแวดล้อมที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม สามารถจำแนกได้ดังนี้

1. ปัจจัยทางกายภาพและชีวภาพ (Physical and Biological Factors)
2. ปัจจัยทางเศรษฐกิจ (Economic Factors)
3. ปัจจัยทางการเมือง (Political Factors)
4. ปัจจัยทางสังคม (Social Factors)
5. ปัจจัยทางวัฒนธรรม (Cultural Factors)
6. ปัจจัยทางประวัติศาสตร์ (Historical Factors)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

2. ทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

เนื่องจาก " การมีส่วนร่วม " เป็นพฤติกรรมอย่างหนึ่งที่เกิดขึ้นภายในสังคมในการศึกษา การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนครั้งนี้จึงได้นำทฤษฎีที่เกี่ยวข้องมาเป็นแนวทางในการศึกษาครั้งนี้

ทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาท (Concept and Theory of Role)

ลินตัน (อ้างใน ไพจิตร ไตรวงศ์ชัย, 2538 : 23) กล่าวถึงความสัมพันธ์ของตำแหน่งและบทบาทไว้ว่า ตำแหน่งจะเป็นเครื่องกำหนดบทบาทว่าตำแหน่งนั้น ๆ จะมีภาระหน้าที่อย่างไร ฉะนั้นเมื่อมีตำแหน่งเกิดขึ้นสิ่งที่คุณสมบัติคือ บทบาทตำแหน่ง เพราะทุก ๆ ตำแหน่งจะต้องมีบทบาทกำกับ บทบาทและตำแหน่งไม่สามารถแยกออกจากกันได้ และกล่าวได้ว่าไม่อาจมีบทบาทได้โดยปราศจากตำแหน่ง หรือ ไม่อาจจะมีความหมายได้โดยปราศจากบทบาท

ทิตยา สุวรรณะชฎ (2524: 9) ได้อธิบายเกี่ยวกับบทบาทไว้ว่า บทบาทเป็นลักษณะของพฤติกรรมที่ถูกกำหนดโดยตำแหน่งและได้แบ่งบทบาทออกเป็น บทบาทตามอุดมคติ (Ideal Role) หรือบทบาทที่ผู้ดำรงตำแหน่งทางสังคมควรปฏิบัติ และบทบาทที่ปฏิบัติจริง (Actual Role) หรือบทบาทที่ผู้ดำรงตำแหน่งทางสังคมจะต้องปฏิบัติจริง โดยกล่าวว่า บทบาทที่ปฏิบัติจริงนี้เป็นผลรวมของบทบาทตามอุดมคติ บุคลิกภาพของอารมณ์ขณะแสดงบทบาทและอุปสรรคของผู้ดำรงตำแหน่ง รวมถึงปฏิกริยาของผู้เกี่ยวข้อง

บลูมและเชลนิก (อ้างใน ไพจิตร ไตรวงศ์ชัย 2538 : 23) ได้จำแนกบทบาทดังนี้

1. บทบาทที่สังคมกำหนดหรือบทบาทตามอุดมคติ เป็นบทบาทที่มีการกำหนดสิทธิและหน้าที่ของตำแหน่งทางสังคมไว้
2. บทบาทที่ควรกระทำ เป็นบทบาทที่แต่ละบุคคลเชื่อว่าควรกระทำในหน้าที่ตำแหน่งนั้น ๆ ซึ่งอาจจะแตกต่างกันไปในแต่ละบุคคลก็ได้
3. บทบาทที่กระทำจริง เป็นบทบาทที่แต่ละบุคคลได้กระทำไปจริงตามความเชื่อ ความคาดหวัง และโอกาสที่จะกระทำในสังคม

จากทฤษฎีดังกล่าวสามารถโยงบทบาทหน้าที่ของกลุ่มบุคคล ในการเป็นสมาชิกกลุ่มของชุมชนในหมู่บ้านว่าได้กระทำหน้าที่ที่กำหนดไว้หรือไม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นการจัดการป่าชุมชนในท้องถิ่นของตน

ทฤษฎีการแลกเปลี่ยน (Theory of Exchange)

โฮแมน (อ้างใน สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2523 : 203) กล่าวว่าพฤติกรรมของมนุษย์ในสังคมประกอบด้วยหน่วย (Elements) ที่สำคัญ 3 ประการคือ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้คัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

1. กิจกรรม (Activities) คือ การกระทำของมนุษย์เพื่อมุ่งรางวัล
2. การกระทำระหว่างกัน (Interaction) เป็นกระบวนการที่สัมพันธ์กันในหน่วยกิจกรรม เพื่อต้องการรางวัลและหลีกเลี่ยงการลงโทษจากบุคคลอื่น
3. ความรู้สึก (Sentiment) เป็นสภาพจิตในตัวบุคคลในกิจกรรมและการกระทำระหว่างกัน เช่น ความรู้สึกชอบ ไม่ชอบ

นอกจากนี้แล้วพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงยังมีตัวแปรอื่นๆ ที่เข้ามาเกี่ยวข้อง เช่น คุณค่า ปริมาณ ราคา ทุน เป็นต้น

จากแนวคิดทฤษฎีที่ได้กล่าวมาข้างต้นอาจกล่าวได้ว่า บุคคลหรือผู้กระทำ ซึ่งเป็นสมาชิกของสังคมมีความสมัครใจที่จะเข้าไปทำกิจกรรมต่าง ๆ ในสังคมนั้น จะมีความรู้สึกและจุดมุ่งหมายที่ต่างกัน ทำให้รู้สึกควบคุมสถานการณ์และเงื่อนไข ตลอดจนเลือกจุดมุ่งหมายและวิธีดำเนินการเพื่อไปสู่จุดมุ่งหมายที่ต่างกัน

ทฤษฎีการสื่อสาร (Communication Thoery)

โรเจอร์ (ฮ้างโน ไพจิตร ไตรวงศ์ชัย, 2538 : 25) กล่าวว่า การยอมรับในสิ่งใหม่ ๆ ว่าขึ้นกับกระบวนการติดต่อสื่อสาร ซึ่งประกอบด้วย แหล่งกำเนิดสาร ช่องทางการสื่อสาร และผู้รับสาร สำหรับช่องทางการสื่อสารได้แก่ ช่องสื่อสารระหว่างบุคคล(Inter person Channel) เป็นการติดต่อเพื่อถ่ายทอดข่าวสารระหว่างผู้ส่งสารกับผู้รับสาร และช่องทางการสื่อสารมวลชน (Mass Media Channel) เป็นการถ่ายทอดข่าวสารโดยผ่านสื่อมวลชน เช่น หนังสือพิมพ์ โทรทัศน์ วิทยุ เป็นต้น โรเจอร์ ยังได้กล่าวอีกว่าสื่อมวลชนมีความสำคัญในแง่ของการเพิ่มความรู้และปรับเปลี่ยนทัศนคติของบุคคลได้

3. ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (2537 : 21) ได้กล่าวถึงปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมดังนี้คือ

1. ความศรัทธาที่มีต่อความเชื่อถือบุคคลและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ทำให้ชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ
2. ความเกรงใจที่มีต่อบุคคลที่เคารพนับถือหรือมีเกียรติยศตำแหน่งทำให้เกิดความเกรงใจที่จะกระทำ
3. อำนาจบังคับที่เกิดจากคนที่มีอำนาจเหนือกว่า ทำให้เกิดการบีบบังคับให้มีส่วนร่วมในการกระทำต่างๆ

ริคเตอร์ (ฮ้างโน ไพจิตร ไตรวงศ์ชัย, 2538 : 19) ได้สรุปปัจจัยที่มีผลต่อการเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชน 11 ประการดังนี้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้คัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

1. การปฏิบัติตนให้คล้อยตามความเชื่อพื้นฐาน กล่าวคือ บุคคลแต่ละกลุ่มบุคคลจะเลือกแบบและวิธีการปฏิบัติที่สอดคล้องและคล้ายคลึงกับความเชื่อพื้นฐานของตนเอง
2. มาตรฐานคุณค่า บุคคลและกลุ่มบุคคล จะปฏิบัติในสิ่งที่สอดคล้องกับมาตรฐานคุณค่าของตนเอง
3. เป้าหมาย บุคคลและกลุ่มบุคคล จะมีพฤติกรรมเพื่อปกป้องและรักษาเป้าหมายของตนเอง
4. ประสบการณ์ที่ผิดปกติธรรมดา บุคคลหรือกลุ่มบุคคล บางครั้งจะมีพฤติกรรมที่เกิดจากประสบการณ์ที่ผิดปกติธรรมดา
5. ความคาดหวัง บุคคลและกลุ่มบุคคล จะมีพฤติกรรมตามที่ตนเองคาดหวังว่าจะแสดงในสถานการณ์เช่นนั้น ทั้งยังชอบปฏิบัติต่อผู้อื่นในลักษณะที่ตนคาดหวังจากผู้อื่นด้วย
6. การมองแต่ตัวเอง บุคคลและกลุ่มบุคคล มักจะทำสิ่งต่างๆ ซึ่งคิดว่าตัวเองควรต้องกระทำเช่นนั้น
7. การบีบบังคับ บุคคลและกลุ่มบุคคลมักจะทำสิ่งต่างๆ ในสถานการณ์ที่ถูกบังคับ
8. นิสัยและประเพณี บุคคลและกลุ่มบุคคลมักจะทำสิ่งต่างๆ ตามนิสัยที่ชอบหรือให้สอดคล้องกับประเพณีเมื่ออยู่ในสถานการณ์นั้น ๆ
9. โอกาส บุคคลและกลุ่มบุคคล มักจะเข้ามามีส่วนร่วมในรูปแบบการปฏิบัติของสังคมตามจำนวนชนิดของโอกาส ซึ่งโครงสร้างของสังคมเอื้ออำนวยให้
10. ความสามารถ บุคคลและกลุ่มบุคคล มักจะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมบางอย่างที่ตนเห็นว่าสามารถทำในสิ่งที่ต้องการให้เขาทำในสถานการณ์เช่นนั้น
11. การสนับสนุน บุคคลและกลุ่มบุคคล มักจะเริ่มปฏิบัติเมื่อเขารู้สึกว่าเขาได้รับการสนับสนุนที่ดีให้กระทำในกิจกรรมนั้นๆ

อัลวิน (ฮ้างใน ไพจิตร ไตรวงศ์ชัย, 2538 : 22) กล่าวถึงปัจจัยที่ทำให้เกิดการมีส่วนร่วม ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพทางสังคม การศึกษา อาชีพ ถิ่นที่อยู่อาศัย ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในท้องถิ่น จำนวนสมาชิกในครอบครัว และลักษณะของครอบครัว ตลอดจนค่านิยมของสังคม

นिरันตร์ จงวุฒิเวชย์ (2537 : 184) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมประกอบด้วย ปัจจัย 3 ประการ คือ

1. มีความเกี่ยวข้องทั้งทางด้านจิตใจ-อารมณ์ (Ego-involved) และด้านการทำงาน (Task-involved)
2. มีการประสานงานเพื่อให้บรรลุจุดประสงค์ของกลุ่ม และมีการติดต่อสื่อสารทั่วไประหว่างบุคคลในกลุ่มนั้น

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้คัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

3. มีความรับผิดชอบร่วมกับกลุ่มทั้งในด้านความสำเร็จและความล้มเหลวเป็นความรู้สึกที่ผูกพันกับการทำงานและการเชื่อถือไว้วางใจ

4. รูปแบบและขั้นตอนของการมีส่วนร่วม

United Nations Department of International Economic and Social Affairs (อ้างใน ไทจิตร ไตรวงศ์ชัย, 2538 : 20) ได้รวบรวมรูปแบบของการมีส่วนร่วมไว้ 3 รูปแบบคือ

1. การมีส่วนร่วมแบบเป็นไปเอง (Spontaneous) เป็นโดยการอาสาสมัครหรือรวมตัวกันเองขึ้นมาเพื่อแก้ปัญหาของตนเอง เป็นการกระทำที่มีได้รับความช่วยเหลือจากภายนอก ซึ่งเป็นรูปแบบที่เป็นเป้าหมาย

2. การมีส่วนร่วมแบบชักนำ (Induced) เป็นการเข้าร่วมโดยความต้องการความเห็นชอบหรือการสนับสนุน โดยรัฐบาล เป็นรูปแบบที่เป็นลักษณะทั่วไปของประเทศกำลังพัฒนา

3. การมีส่วนร่วมแบบบังคับ (Conceived) เป็นการมีส่วนร่วมภายใต้การดำเนินการตามนโยบายของรัฐบาล ภายใต้การจัดการโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือโดยการบังคับโดยตรง รูปแบบนี้เป็นรูปแบบที่ผู้กระทำได้รับผลในทันที แต่จะไม่ได้ผลในระยะยาว และจะมีผลเสียที่ไม่ได้รับการสนับสนุนจากชุมชนในที่สุด

Norman Uphoff (อ้างใน อนงค์ พัฒนจักร, 2535 : 43) ได้สร้างกรอบพื้นฐานเพื่ออธิบายและวิเคราะห์การมีส่วนร่วมในแง่ของรูปแบบการมีส่วนร่วมได้ 4 รูปแบบคือ

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ เป็นการตัดสินใจตั้งแต่ในระยะเริ่มต้น การตัดสินใจในช่วงของกิจกรรมและการตัดสินใจในการดำเนินกิจกรรม

2. การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม เป็นการเข้าร่วมโดยการสนับสนุนทางด้านทรัพยากรการเข้าร่วมในการบริหาร และการร่วมมือลงแรงร่วมใจ

3. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ซึ่งอาจเป็นวัตถุประสงค์

4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล เป็นรูปแบบในการควบคุม ตรวจสอบการดำเนินกิจกรรมทั้งหมดและเป็นการแสดงถึงการปรับตัวในการมีส่วนร่วมต่อไป

L. J. Carry (อ้างใน อนุภาพ ธิรลภ, 2528: 25) ได้สรุปรูปแบบของการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้เป็น 2 แบบคือ

1. การมีส่วนร่วมแบบมีตัวแทน มีลักษณะที่ง่ายต่อการจัดระเบียบในการดำเนินการ การกำหนดนโยบายและการควบคุม

2. การมีส่วนร่วมแบบไม่มีตัวแทน เป็นการเข้าร่วมโดยตรงในรูปของคณะกรรมการหรือกลุ่มใหญ่ในการดำเนินกิจกรรมทั้งหมด

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้คัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

จากความแตกต่างและความเหมือนในรูปแบบต่างๆ ดังกล่าวข้างต้นสามารถจำแนกรูปแบบการมีส่วนร่วมออกได้เป็น 2 ลักษณะ คือ

1. รูปแบบที่เน้นความสำคัญเชิงกระบวนการ กล่าวคือ รูปแบบที่มีส่วนร่วมในการกำหนดปัญหา การวางแผน การดำเนินงานการแบ่งปันผลประโยชน์และการประเมินผล

2. รูปแบบที่ให้ความสำคัญลักษณะความสัมพันธ์ กล่าวคือ รูปแบบที่เกิดจากความสมัครใจ การชักจูง หรือเกิดจากการบังคับ ซึ่งอาจเป็นแบบในรูปมีตัวแทนหรือไม่มีตัวแทนก็ได้

เดสเปอร์สัน และบริทแบท (อ้างใน ไพจิตร ไตรวงศ์ชัย, 2538 : 20) ได้เสนอมাত্রวัดระดับการมีส่วนร่วมไว้ 3 ประการคือ

1. การกระทำโดยแต่ละบุคคล มิใช่เป็นการกระทำโดยกลุ่มการแสดงออกของแต่ละบุคคลในกระบวนการมีส่วนร่วมนั้น จะแสดงถึงค่านิยม ความรู้และพฤติกรรมของแต่ละบุคคล กล่าวคือ กิริยาที่ถือว่าเป็นการมีส่วนร่วม ก็คือ กิริยาที่บุคคลแสดงต่อผลของการกระทำนั้นโดยตรง

2. ความถี่ของการกระทำ ซึ่งแสดงออกโดยร่วมกระทำที่บ่อยครั้ง ระยะเวลาของกิจกรรมที่ยาวนาน มีความผูกพันและมีแรงจูงใจในการกระทำ

3. คุณภาพของการเข้าร่วม พิจารณาจากผลและผลกระทบของการกระทำในเบื้องต้น เช่น ความรับผิดชอบ การตัดสินใจ การเปิดกว้างยอมรับความสามารถยอมรับความคิดเห็นและการประเมินผล

จากนิยาม แนวความคิดและรูปแบบการมีส่วนร่วม จะเห็นว่า การมีส่วนร่วมเป็นพฤติกรรมกรรวมกลุ่ม ในการดำเนินกิจกรรมตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่วางไว้ เพื่อพัฒนาหรือแก้ไขปัญหาในชุมชน

5. แนวความคิดเกี่ยวกับป่าชุมชน

ป่าไม้ชุมชนเป็นแนวคิดที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของป่าไม้กับชุมชน ในลักษณะที่ว่า การดำเนินชีวิตของคนในชุมชนต้องพึ่งพาทรัพยากรป่าไม้ เพราะป่าไม้เป็นแหล่งอาหารสมุนไพรที่สามารถนำมาใช้ในการรักษาโรค คนในชุมชนได้อาศัยไม้จากป่าเพื่อการก่อสร้างที่อยู่อาศัย ดังนั้น เมื่อป่าถูกถางจนเตียนไป ย่อมทำให้สิ่งที่คุณในชุมชนต้องการย่อยหรือลงไปด้วย ซึ่งย่อมส่งผลกระทบต่อ การดำเนินชีวิตของคนในชุมชน ในความสัมพันธ์ระหว่างป่าไม้กับชุมชนนั้น ชุมชนต่างๆ ได้พัฒนาการจัดการใช้ประโยชน์จากป่าไม้ในรูปแบบต่างๆ กัน เช่น บางชุมชนอาจตั้งคณะกรรมการหรือกลุ่มอนุรักษ์ขึ้นเพื่อดูแลการใช้ประโยชน์จากป่า บางชุมชนอาจตั้งคณะกรรมการหรือกลุ่มอนุรักษ์ขึ้น เพื่อดูแลการใช้ประโยชน์จากป่าบางชุมชนอาจมีระบบเอกสารเป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ความเชื่อเป็นแกนนำในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ของชุมชน ทั้งนี้เพราะทุกชุมชนจะมีโครงสร้างทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และวัฒนธรรม ซึ่ง จะมีบทบาทอย่างสำคัญในการกำหนดความสัมพันธ์และการใช้ประโยชน์จากป่าของคนในชุมชน เช่น ความเชื่อเรื่อง ผีปู้ตา ช่วยให้เห็นในชุมชนใช้ประโยชน์จากป่าปู้ตา ได้อย่างพอเหมาะพอดี ดังนั้นแนวความคิดเรื่องป่าชุมชนนี้จึงเป็นการเน้นให้เห็นบทบาทของคนในชุมชนต่อการจัดการใช้ประโยชน์จากป่าไม้ เพื่อตอบสนองความต้องการของสมาชิกในชุมชน (Stevens, 1989 อ้างใน วิยุทธ์ จำรัสพันธุ์ , 2535: 8) ซึ่งสอดคล้องกับคำจำกัดความของ โกลม แพรททอง (2535 : 15) ที่ว่าป่าชุมชนเป็นรูปแบบของการจัดการป่าไม้ที่นำเอาความต้องการพึงพิงป่าของประชาชนมาเป็นวัตถุประสงค์ในการจัดการป่านั้น เพื่อให้ประชาชนผู้ได้รับประโยชน์เป็นผู้กำหนดแผนการและควบคุมการดำเนินงานให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้เพื่อผลประโยชน์ต่อเนื่องอย่างสม่ำเสมอตามความต้องการของชุมชน

FAO : 1984 (อ้างใน สมศักดิ์ สุขวงศ์ : 2532) ได้ให้ความหมายของป่าชุมชนไว้ว่าการจัดการป่าชุมชนจะรวมกิจกรรมการจัดการป่าไม้อื่นๆก็ตามที่คนในท้องถิ่นมีส่วนเกี่ยวข้องกับกิจกรรมที่กล่าวถึงได้แก่ การฟื้นฟูหรือการพัฒนาสภาพป่าไม้ในพื้นที่ขาดแคลน ไม้และผลผลิตอื่นๆ จากป่าและการปลูกไม้ยืนต้นในระดับไร่นาป่าชุมชน อาจหมายถึงการแปรรูปผลผลิตจากป่าที่ดำเนินการโดยครอบครัวหรืออาจเป็นอุตสาหกรรมเล็กๆ ภายในชุมชน

แนวความคิดในเรื่องการจัดการป่าชุมชนมีพื้นฐานจากแนวความคิดในเรื่องการกระจายอำนาจออกจากศูนย์กลางของประเทศ มาสู่องค์กรประชาชนที่จะมีอำนาจหน้าที่ในการจัดการป่าชุมชนของตนเอง โดยประชาชนในท้องถิ่นเป็นแกนนำในการจัดการเอง ทั้งนี้ก็เพื่อประโยชน์ของประชาชนในชุมชน โดยส่วนรวม ในส่วนของการจัดการป่าชุมชนในเชิงอนุรักษ์นั้น มีแนวคิดใหญ่ ๆ 2 แนวคิด คือ แนวความคิดอนุรักษ์จากเบื้องบนกับแนวความคิดอนุรักษ์จากเบื้องล่าง ในระหว่าง 2 แนวคิดนี้ แนวความคิดจากเบื้องล่างนั้นสามารถที่จะให้ทรัพยากรธรรมชาติยังคงอยู่ต่อไปอย่างยาวนาน ทั้งนี้เนื่องจากการเป็นการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพิทักษ์รักษาและการใช้ประโยชน์ส่วนแนวความคิดอนุรักษ์จากเบื้องบนเป็นการมองประโยชน์ทางตรงโดยมีเป้าหมายทางเศรษฐกิจเป็นหลักสำคัญ สำหรับในประเทศไทยเรามีแนวโน้มการรวมตัวของประชาชนจะมีมากขึ้น (ปริชา เบียมพงศ์สานต์ : 2534)

นอกจากนี้ยังเป็นการสะท้อนให้เห็นการยอมรับในศักยภาพของชุมชนในด้านการจัดการป่าชุมชนอีกด้วย เนื่องจากป่าชุมชนเป็นสาธารณสมบัติ (Common property) กล่าวคือ ในขณะที่เอกชนสามารถตัดสินใจใช้ประโยชน์จากทรัพย์สินของตัวเองได้ตามความต้องการ แต่การตัดสินใจใด ๆ ที่เกี่ยวกับสาธารณสมบัติจำเป็นต้องได้รับความเห็นชอบจากบุคคลหลายฝ่ายที่มีส่วนร่วมในการเป็นเจ้าของสาธารณสมบัตินั้น ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นเสมอในการจัดการสาธารณะ เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้คัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สมบัติ ได้แก่ การที่ปัจเจกบุคคลมักใช้ประโยชน์จากสาธารณสมบัตินั้นอย่างเต็มที่ เพื่อตอบสนองผลประโยชน์ของตนเอง ซึ่งมักส่งผลกระทบต่อประโยชน์ของคนอื่น ๆ ดังนั้นจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่กลุ่มหรือชุมชนที่เป็นเจ้าของสาธารณสมบัตินั้นต้องสร้างกลไกในการให้คุณให้โทษทางสังคมขึ้นมา (Social sanction) เพื่อกำหนดพฤติกรรมของปัจเจกบุคคลแต่ละคนไม่ให้ใช้ประโยชน์จากสาธารณสมบัตินั้นมากจนสร้างความเดือดร้อนให้กับบุคคลอื่น ๆ

นิยามและความหมายของป่าชุมชน

อำนาจ คอวนิช (2528) ได้อธิบายว่า ป่าชุมชนหมายถึง ป่าไม้ธรรมชาติหรือป่าที่สร้างขึ้นเพื่อให้ประชาชนในชุมชนนั้นได้ใช้ประโยชน์ร่วมกัน โดยมีจุดมุ่งหมายของการพัฒนาชุมชนเพื่อยกระดับรายได้ให้กับประชาชน ผู้นำชุมชน สถานที่สร้างป่าชุมชนควรเป็นที่ดินสาธารณะ การเลือกพืชพรรณที่จะปลูกในป่าชุมชนควรที่จะเป็นไม้โตเร็วเพื่อที่จะได้ให้ผลเร็ว เพื่อเป็นการสร้างขวัญกำลังใจแก่ประชาชน แรงงานที่ใช้ปลูกป่าควรเป็นชาวบ้านเพื่อให้เกิดความสำนึกในการเป็นเจ้าของ การใช้ประโยชน์และผลประโยชน์จากป่าชุมชนให้คณะบุคคลหรืออาจจะเป็นกรรมการหมู่บ้าน สภาตำบลเป็นผู้แบ่งปันผลประโยชน์

องค์กรเอกชนที่ทำงานด้านการพัฒนาสังคมและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ได้อธิบายความหมายของป่าชุมชนว่า เป็นการอนุรักษ์และการพัฒนาการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้โดยชุมชนเพื่อผลประโยชน์สูงสุดทางเศรษฐกิจต่อชุมชนและดำรงไว้ซึ่งระบบนิเวศน์ในท้องถิ่นซึ่งจะเป็นพื้นฐานรองรับประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่หลากหลายต่อชุมชนในระยะยาว (ศรีสุวรรณ ควรขจร , 2533: 9)

โกมล แพรกทอง (2535) รูปแบบของการจัดการป่าไม้ที่นำเอาความต้องการที่พึงพิงป่าของประชาชนมาเป็นวัตถุประสงค์ในการจัดการป่าชุมชนนั้น และให้ประชาชนผู้ได้รับประโยชน์จากป่าดังกล่าวเป็นผู้กำหนดแผนการและควบคุมการดำเนินงานให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ เพื่อผลประโยชน์ต่อเนื่อง

เสน่ห์ จามริกและคณะ (2536) เป็นขบวนการทางสังคมหรือการรวมตัวกันขององค์กรประชาชนในระดับชุมชน และ/หรือระดับเครือข่ายภายในระบบนิเวศน์แห่งหนึ่งเพื่อทำการใช้ประโยชน์และการจัดการทรัพยากรดิน - น้ำ - ป่า ซึ่งถือเป็นทรัพย์สินส่วนรวมของท้องถิ่นอย่างยั่งยืนและเป็นธรรมเนียมฐานของระบบ ความคิด ภูมิปัญญา อุดมการณ์และสิทธิชุมชน ซึ่งเน้นหลักการทางศีลธรรมและความมั่นคงในการยังชีพของชุมชนเป็นสำคัญ

จากนิยามของคำว่า “ ป่าชุมชน “ ที่มีผู้ให้ความหมายไว้แตกต่างกันจะเห็นสาระสำคัญของ

ป่าชุมชน 3 ประการ คือ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้คัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

1. ต้องมีพื้นที่ เพื่อเป็นพื้นที่ชุมชนเข้าไปจัดการเพื่อประโยชน์ของชุมชน
2. ต้องมีขบวนการของชุมชนในการเข้าไปจัดการ เพื่อประโยชน์ของชุมชน
3. ต้องมีการใช้ประโยชน์จากป่าตามความประสงค์ของชุมชนอย่างยั่งยืนสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน

ดังนั้นป่าชุมชน จึงหมายถึง พื้นที่ซึ่งได้รับการจัดการโดยขบวนการของชุมชนเพื่อให้เกิดประโยชน์ตามความประสงค์ของชุมชนอย่างยั่งยืน

ความสำคัญของป่าชุมชน

สังคมไทยมีรากเหง้าพื้นฐานเป็นสังคมเกษตร และชุมชนชนบทประกอบเป็นประชากรส่วนใหญ่ของประเทศ ในอดีตสมัยที่ป่ายังอุดมสมบูรณ์วิถีชีวิตของประชาชนโดยทั่วไปก็อาศัยหาเลี้ยงชีพด้วยการบุกรุกหักล้างถางพง ทำมาหากินและดำรงชีวิตผูกพันกับป่ามาเป็นเวลาช้านาน ทางราชการเองก็ได้ให้การสนับสนุนและรองรับสิทธิในที่ทำกินที่บุกเบิกนั้น เมื่อมีการเปิดประเทศเมื่อร้อยกว่าปีที่ผ่านมา ทางราชการมีนโยบายส่งเสริมการขยายพื้นที่ทำการเกษตรเพื่อส่งออกหารายได้มาพัฒนาบ้านเมืองให้เจริญทันสมัย ในการนี้ก็ได้อาศัยชาวนา ชาวไร่เนื้อเองที่ตอบสนองนโยบายทางราชการ โดยทำการบุกรุกหักล้างถางป่าขยายที่ทำกินเพื่อเพิ่มผลผลิตจนทำให้ประเทศไทยมีชื่อเสียงในด้านการส่งออกข้าวและผลผลิตทางการเกษตรอื่น ๆ ในช่วง 30 ปีมานี้ นโยบายขยายพื้นที่ปลูกพืชไร่ เช่น มันสำปะหลัง ข้าวโพด ฯลฯ เพื่อส่งออกไปยังตลาดโลก เป็นการหารายได้เข้าประเทศเพื่อนำทุนมาจุนเจือเร่งรัดพัฒนาอุตสาหกรรมอันเป็นนโยบายหลักก็เป็นไปได้ด้วยชาวนา ชาวไร่ช่วยตอบสนองนโยบายของทางราชการด้วยดีตลอดมา การที่บ้านเมืองสามารถพัฒนาก้าวหน้ามาได้จนถึงทุกวันนี้ก็ได้อาศัยเกษตรกรผู้ได้ชื่อว่าเป็นกระดูกสันหลังของชาติเป็นผู้แบกภาระอันสำคัญ

ด้วยเหตุนี้เอง ทั้งโดยวิถีชีวิตและวัฒนธรรมประเพณีของประชาชนคนไทยส่วนใหญ่และโดยนโยบายของทางราชการจึงทำให้วิถีชีวิตของประชาชนและชุมชนท้องถิ่นกับป่า ดำเนินควบคู่กันไปด้วยความผูกพันและเอื้ออำนวยต่อกันมาเป็นเวลาช้านาน ประวัติศาสตร์ของชุมชนท้องถิ่นก็คือ ประวัติศาสตร์ของการบุกรุกป่าให้เป็นชุมชนและพื้นที่ทำการเกษตร ในกระบวนการดำรงชีวิตของประชาชนและชุมชนท้องถิ่นเหล่านี้ก็ได้มีการสั่งสมประสบการณ์และภูมิปัญญาความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติและสภาพแวดล้อมในลักษณะที่คนกับธรรมชาติและสภาพแวดล้อมในลักษณะที่คนกับธรรมชาติ คือ ป่า สามารถดำรงอยู่ร่วมกันและพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันทั้งหมดประกอบเป็นพื้นฐานของสังคมวัฒนธรรมที่มีคุณค่าและเห็นได้อย่างชัดเจนใน “อุดมการณ์” ซึ่งเป็นการรักษาป่าบนพื้นฐานของความเชื่อบางประการ เช่น ความเชื่อเรื่องผิขุนน้ำของทางภาคเหนือ ความเชื่อเรื่องดอนเอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ป่าในภาคอีสาน เป็นต้น ความเชื่อเหล่านี้เป็น “สัญลักษณ์” ของอำนาจในการรักษาป่าและเป็นพื้นฐานของการร่วมมือร่วมใจของชุมชนเพื่อปกป้องป่าของตน

ป่าที่ชุมชนยังคงปกป้องรักษาอยู่มีมากมายหลายร้อยพันแห่งทั้งในภาคเหนือและภาคอีสาน ลักษณะที่อยู่เบื้องหลังการจัดการป่าชุมชนก็คือ การยอมรับว่า ป่าเป็นสิทธิร่วมกันของชุมชน ป่าไม่ใช่ของรัฐหรือของบุคคลภายนอก สมาชิกของชุมชนท้องถิ่นจึงมีสำนึกร่วมกันในสิทธิของชุมชน เป็นพื้นฐานของการพัฒนาจารีตประเพณีวิถีปฏิบัติ และกฎระเบียบเกี่ยวกับการดูแลจัดการและใช้ประโยชน์จากป่าที่สืบทอดเรื่อยมาหลายชั่วอายุคน (เสน่ห์ จามริกและคณะ , 2536 : 156-157)

แนวทางในการจัดการป่าชุมชน

การจัดการป่าชุมชนขององค์กรในท้องถิ่น นอกจากจะแสดงให้เห็นบุคคลภายนอกได้เห็นศักยภาพของชุมชนในการจัดการทรัพยากรป่าไม้แล้ว ยังสะท้อนให้เห็นพื้นฐานทางวัฒนธรรมของชุมชนที่เกี่ยวข้องระหว่างคนกับป่าไม้ในท้องถิ่น ความสัมพันธ์ระหว่างคนและป่าไม้ชุมชนภายใต้ระบบการจัดการดังกล่าวก่อให้เกิดรูปแบบลักษณะการจัดการป่าชุมชน ในชนบทที่หลากหลายและมีความแตกต่างกัน

วิยุทธ์ จารัสพันธุ์ (2535 : 37-40) ได้แบ่งลักษณะการจัดการป่าชุมชนในชนบทเป็น 2 รูปแบบ คือ

1. การจัดการป่าชุมชนแบบดั้งเดิม โดยอาศัยระบบความเชื่อ ลักษณะการจัดการมีพื้นฐานมาจากความเชื่อที่อยู่เหนือธรรมชาติหรือหลักปฏิบัติทางศาสนา ซึ่งจะมีผลต่อการแสดงพฤติกรรมของมนุษย์ที่มีความสัมพันธ์กับธรรมชาติ ความเชื่อดังกล่าวช่วยให้มนุษย์ใช้ประโยชน์จากธรรมชาติอย่างพอเหมาะพอดี แต่ปัจจุบันสถานการณ์ของสังคมมีแนวโน้มเรื่องความเชื่ออำนาจเหนือธรรมชาติน้อยลง ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่จะต้องสร้างกฎเกณฑ์ต่าง ๆ มาเสริมสร้างพลังความเชื่อ ตัวอย่างป่าชุมชนที่มีลักษณะการจัดการโดยอาศัยความเชื่อได้แก่ ป่าปู้ตา ป่าของวัด เป็นต้น กรณีป่าของวัดจะเห็นได้ว่าความเชื่อทางศาสนาพุทธฝ่ายอริยวาสีช่วยให้มีการดำเนินงานอนุรักษ์ป่าไม้ไว้เป็นอย่างดี จุดประสงค์เพื่อให้วัดเป็นสถานที่อันสงบร่มเย็น เหมาะแก่การเจริญสติภาวนาของพระสงฆ์สายวัดป่า ซึ่งต้องอาศัยความเงียบสงบ เพื่อช่วยในการทำสมาธิและแสวงหาความสงบทางจิตใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระสงฆ์ฝ่ายอริยวาสีนิยมเดินทางท่องเที่ยวในป่าเขาถ้ำเนาไพรเพื่อแสวงหาสถานที่วิเวก จึงก่อให้เกิดการอนุรักษ์ป่าไม้ในวัดตามความเชื่อของพระพุทธศาสนา นอกจากนี้การอนุรักษ์ป่าธรรมชาติดั้งเดิมไว้ในวัดแล้ว อาจมีการปลูกป่าในพื้นที่ว่างของวัดเพิ่มเติมโดยพระสงฆ์จะเป็นแกนนำชาวบ้านในการปลูกป่าและดูแลรักษาต้นไม้ พระสงฆ์ใช้ความยึดมั่นและศรัทธา

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้คัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ในพระพุทธศาสนา เพื่อชี้ให้เห็นประโยชน์ของต้นไม้เป็นหลักในการจงใจให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วม ดังนั้นพระสงฆ์ฝ่ายอริยวาสีจึงมีผลต่อการอนุรักษ์ป่าไม้เป็นอย่างยิ่ง

2. การจัดการป่าชุมชน โดยอาศัยพลังกลุ่มทางสังคมชุมชน เป็นกลไกสำคัญในการวางแผนการดำเนินงานและการดูแลรักษาป่าชุมชน เป้าหมายในการจัดการป่าชุมชนมีทั้งเพื่อการอนุรักษ์และการพัฒนา

การจัดการป่าชุมชนเพื่อการอนุรักษ์เกิดจากชาวบ้านร่วมกันวางระเบียบร่วมกัน เพื่อรักษาและใช้ประโยชน์จากป่าดั้งเดิมของชุมชน กลุ่มชาวบ้านที่ทำหน้าที่จัดการป่าชุมชนอาจเป็นการดำเนินงานร่วมกันหลายหมู่บ้าน จุดประสงค์ของการจัดการป่าประเภทนี้ก็เพื่อให้เกิดการใช้ประโยชน์แก่การดำเนินชีวิตของคนในชุมชน

สำหรับการจัดการป่าชุมชน โดยอาศัยพลังกลุ่มทางสังคมเพื่อพัฒนามักจะดำเนินงานในรูปของคณะกรรมการป่าชุมชน กิจกรรมดำเนินงานเป็นการปลูกสวนป่า วัตถุประสงค์ก็เพื่อการสร้างแหล่งไม้พื้นชุมชนและจำหน่ายเป็นรายได้ของชุมชน แนวคิดสำคัญในการจัดการป่าชุมชนประเภทนี้ขึ้นอยู่กับพื้นฐานดั้งเดิมเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลกันนั่นเอง

การจัดการป่าชุมชนตามแนวคิดทางด้านวิทยาศาสตร์ มองในแง่การได้รับประโยชน์จากป่าชุมชนในรูปของผลผลิต (Yield Production) ในลักษณะยั่งยืนตลอดไป (Sustained Yield) การได้รับประโยชน์จากป่าในรูปของผลผลิตทางอ้อม

บัวเรศ ประโชโย (2535 : 143-144) ได้จัดชนิดป่าชุมชนตามลักษณะการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนในชนบทร่วมกันไว้เป็น 4 ประเภทคือ

1. ป่าช้า เป็นพื้นที่ที่ประชาชนใช้ประโยชน์จากป่าไม้ร่วมกันในการเผาผล ดินไม้ที่ขึ้นอยู่ในป่าช้ามีขนาดเล็ก พอเหมาะกับการเผาผล ประชาชนทั่วไปจะไม่นำไม้ในป่าช้าไปทำฟืนหุงต้มหรือใช้ในการก่อสร้างในหมู่บ้าน ป่าช้ามักจะตั้งอยู่บนที่ดอน ในภาคอีสานมักจะอยู่ในป่าเต็งรัง

2. ป่าดอนปู่ตา เป็นป่าสำหรับตั้งศาลพระภูมิเจ้าที่หมู่บ้าน โดยมีพื้นฐานความเชื่อที่ว่าผีบรรพบุรุษอาศัยอยู่ในป่าแห่งนี้และทำหน้าที่คุ้มครองลูกหลานในหมู่บ้าน ลักษณะป่าจะเป็นป่าธรรมชาติดั้งเดิม ต้นไม้ในป่าดอนปู่ตาจะไม่มีผู้ใดนำไปใช้ประโยชน์ส่วนตัว เว้นแต่จะนำไปก่อสร้างและซ่อมแซมวัด

3. ป่าวัด เป็นป่าที่เกิดขึ้นในวัดหรือสำนักสงฆ์ของพระสงฆ์สายธรรมยุทธิกา ย วัตถุประสงค์เพื่อแสวงหาความวิเวกเหมาะแก่การปฏิบัติธรรม ขนาดป่าวัดจะใหญ่หรือเล็กขึ้นอยู่กับความสำคัญของพระภิกษุที่มีชื่อเสียงในวัดนั้น ๆ ต้นไม้ในวัดจะมีขนาดใหญ่หรือเล็กขึ้นอยู่กับอายุการตั้งวัด

4. ป่าสาธารณะชุมชน ส่วนมากเป็นป่าติดหมู่บ้าน ประชาชนเคยไปเก็บหาพืช เก็บเห็ด เก็บผักหวาน หรือเลี้ยงสัตว์ สภาพป่าเคยมีความหนาแน่น

ร่างพระราชบัญญัติป่าชุมชน

แนวความคิดร่าง พ.ร.บ. ป่าชุมชนฉบับประชาชนของสยามล ไกยรวงศ์และ กฤษฎา บุญชัย (2540) อยู่บนพื้นฐานสำคัญที่ว่า “ คนอยู่ร่วมกับป่าได้ “ ไม่ว่าจะในพื้นที่ป่าอนุรักษ์หรือนอกเขตป่าอนุรักษ์ และชุมชนมีศักยภาพและภูมิปัญญาในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ฉะนั้นร่างกฎหมายป่าชุมชนจะต้องรับรองสิทธิของชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติซึ่งมีหลักการดังต่อไปนี้

1. ปกป้องดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและ ความหลากหลายทางชีวภาพ โดยให้สิทธิแก่ชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ป่าชุมชน
2. รับรองสิทธิของชุมชนในการจัดการทรัพยากร (ดิน – น้ำ – ป่า) และทรัพยากรใต้ดินในพื้นที่ป่าชุมชน
3. รับรองความหลากหลายทางวัฒนธรรมประเพณีของชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ
4. กระจายอำนาจให้แก่ชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ
5. บทบาทของรัฐส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยชุมชน

ผลการประชาพิจารณ์ในวันที่ 15, 22 และ 30 พฤษภาคม 2540 ที่ทำเนียบรัฐบาล คณะกรรมการประชาพิจารณ์ได้มีข้อสรุปว่า

1. ไม่ควรอนุญาตให้มีการจัดตั้งป่าชุมชนในเขตป่าอนุรักษ์ เว้นแต่พิสูจน์ได้ว่าชุมชนอยู่อาศัยมาก่อน โดยใช้หลักฐานคือ ภาพถ่ายทางอากาศ ปี 2536 เป็นเครื่องพิสูจน์ ซึ่งผลสรุปข้อนี้ก็ตรงกับเนื้อหาในร่าง พ.ร.บ. ป่าชุมชนที่มีอยู่
2. ให้แบ่งประเภทการจัดการป่าชุมชนออกเป็น 2 ประเภท คือ
 - ป่าชุมชนในป่าอนุรักษ์ ซึ่งต้องเข้มงวดเรื่องการดำเนินกิจกรรมที่อาจส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศ เช่น การเก็บของป่า ล่าสัตว์ ตัดไม้ ซึ่งหลักการของการจัดการป่าชุมชนประเภทนี้มุ่งหวังให้ใช้ประโยชน์จากป่าทางอ้อมเป็นหลัก หากจะต้องใช้ประโยชน์ทางตรงก็ต้องเข้มงวดเป็นพิเศษ
 - ป่าชุมชนทั่วไปในเขตป่าสงวน และพื้นที่อื่น ๆ ซึ่งสามารถผ่อนคลายนโยบายกิจกรรมได้หลายประเภทโดยไม่สูญเสียสภาพป่า

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

3. ในแง่การตรวจสอบ ให้จัดตั้งคณะกรรมการป่าชุมชนระดับชาติขึ้นมา เพื่อดูแลเรื่องนโยบายภาพรวม และตรวจสอบการดำเนินงานของคณะกรรมการระดับจังหวัดอีกชั้นหนึ่ง

สุรินทร์ สุริยวงศ์ (2536) ได้อ้างถึงกรมป่าไม้ว่า การจัดการป่าไม้ชุมชน คือการนำความรู้ทางด้านการศึกษาป่าไม้และด้านอื่น ๆ เข้าไปจัดการทรัพยากรป่าไม้ (ป่าชุมชน) ที่ประชาชนท้องถิ่นได้ร่วมมือกันปลูกสร้างขึ้นมาให้สามารถตอบสนองต่อความต้องการที่แท้จริง (Fect needs) ของชุมชนนั้น ในการจัดการป่าชุมชนจะประกอบไปด้วยองค์ประกอบใหญ่ 4 ประการคือ

1. คณะกรรมการ
2. การควบคุม
3. การจัดการผลประโยชน์ป่าชุมชน
4. การจัดตั้งกองทุนพัฒนาหมู่บ้านด้านป่าไม้

จากบทความของนิรนาม (2536) การที่จะทำให้ป่าชุมชนยั่งยืนได้ต้องอาศัยกลไกในการจัดการสามส่วน ได้แก่ มีนโยบายป่าชุมชนที่ชัดเจน ที่กำหนดโดยคำนึงถึงข้อเท็จจริงทางสังคม มีองค์กรต่าง ๆ ทั้งองค์กรชาวบ้าน องค์กรพัฒนาเอกชน และภาครัฐบาลที่มีเป้าหมายและทิศทางที่สอดคล้องกันในการทำให้ป่าชุมชนเกิด ถ้าองค์กรเอกชนไม่สนใจประเด็นนโยบายจะไม่เกิดผลในทางปฏิบัติ เพราะเมื่อเปลี่ยนรัฐบาลก็จะถูกทะเลเลขอีก นอกจากนั้นแล้ว ทางด้านเทคนิคองค์การต่าง ๆ จะต้องมีความรู้ความเข้าใจ ในการจัดการ รู้ว่าสิ่งสำคัญในการดำเนินชีวิตของชุมชนคืออะไร ทำอย่างไรจะให้สิ่งต่าง ๆ เหล่านั้นคงอยู่ได้

โกมล แพรกทอง (2535 : 1-12) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการป่าชุมชนว่าสามารถพัฒนาอยู่บนพื้นฐานของความคิด 4 ประการคือ

1. แนวความคิดทางด้านนิเวศวิทยา ที่ยอมรับว่ามนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของระบบนิเวศ การจัดการที่มุ่งหวังให้เกิดสมดุลของระบบนิเวศ จึงมุ่งที่จะให้มนุษย์สามารถอาศัยและพึ่งพิงระบบนิเวศโดยไม่มีการทำลาย

2. แนวความคิดของการพัฒนาชนบทที่เห็นว่ากิจกรรมทางด้านป่าชุมชนเป็นกิจกรรมที่มีผลต่อการพัฒนาชุมชนในชนบทให้สามารถยืนอยู่ได้ เนื่องจากป่าไม้เป็นทรัพยากรธรรมชาติ ที่ชาวชนบทได้พึ่งพิงในลักษณะต่าง ๆ เช่น แหล่งน้ำเพื่อการเกษตร ไม้ใช้สอย เป็นศูนย์รวมจิตใจอันเกิดจากความเชื่อและประเพณีที่ปฏิบัติสืบต่อกันมา การที่ชาวชนบทมีวิธีการดำรงชีวิตและมีวิธีการรักษาแหล่งป่าไม้ของประชาชนแตกต่างกัน ตลอดจนการใช้ประโยชน์จากป่าไม้นับว่าเป็นความรู้และประสบการณ์พื้นบ้านที่ควรได้รับการสนับสนุนให้เข้มแข็งเพื่อการพัฒนาชนบท ดังนั้นกิจกรรมเกี่ยวกับของป่าไม้จึงเป็นกิจกรรมที่อำนวยความสะดวกต่อการดำรงชีพของประชาชนในชนบท

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้คัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สมควรที่จะถูกนำมาพร้อมกับกิจกรรมอื่น ๆ ในการพัฒนา เพื่อให้ชุมชนในชนบทอยู่รอดและพัฒนาตนเองได้

3. แนวความคิดของการกระจายอำนาจ ที่เป็นแนวคิดในการกระจายอำนาจในการดูแลรักษาป่า จากที่เคยดำเนินการโดยหน่วยงานของรัฐให้เป็นการดูแลรักษาาร่วมกัน ให้สามารถเอื้ออำนวยประโยชน์ต่อชุมชนที่อยู่ใกล้พื้นที่ป่าไม้โดยตรงมากขึ้น และยังเน้นการกระจายงานให้หน่วยงานภูมิภาคสามารถที่จะให้บริการแก่ประชาชนได้ตรงกับความต้องการมากขึ้น

4. แนวความคิดทางด้านการใช้ประโยชน์ ทรัพยากรป่าไม้เป็นทรัพยากรที่ออกเงยได้ สามารถที่จะได้รับการจัดการให้มีประโยชน์ต่อเนื่องสม่ำเสมอ เนื่องจากป่าไม้เป็นแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่เอื้ออำนวยประโยชน์ในด้านต่าง ๆ เช่น ป่าใช้สอย แหล่งซับน้ำ แหล่งพักผ่อนหย่อนใจ และเป็นศูนย์รักษาและควบคุมสมดุลทางธรรมชาติระหว่างสิ่งมีชีวิตและสิ่งไม่มีชีวิต ถ้ามีการจัดการที่เหมาะสมจะสามารถให้ประโยชน์หลาย ๆ อย่างต่อชุมชนที่อยู่ใกล้กับแหล่งป่าไม้

จากบทความของ ศรีสุวรรณ วรรณจร (2533: 10-11) ได้กล่าวถึงความสำเร็จของการฟื้นฟูป่าในขอบเขตใหญ่ เช่น ในระดับภูมิภาคหรือระดับประเทศ จึงควรอยู่บนพื้นฐานความสำเร็จของการฟื้นฟูป่าในขอบเขตที่ลดหลั่นลงมา ซึ่งในระบบเล็ก ๆ นี้เองที่ชาวบ้านเป็นองค์ประกอบสำคัญ... เท่าที่ผ่านมามีการฟื้นฟูป่าในระบบใหญ่ประสบความสำเร็จเป็นส่วนน้อย มีใช้เพียงเพราะนโยบายที่ละเลยหรือไม่ให้ความสำคัญกับระบบย่อยเท่านั้น การมองข้ามข้อเท็จจริงที่ว่าป่าและชุมชนนั้นมีความสัมพันธ์กันมายาวนาน การปฏิบัติตามนโยบายจึงมีผลกีดกันและสร้างความเดือดร้อนในลักษณะต่าง ๆ ต่อชุมชน... ที่ประสบความสำเร็จในการดูแลรักษาป่า มีการจัดการที่เป็นระบบ มีแบบแผนและกฎเกณฑ์ที่ยุติธรรม ซึ่งเป็นผลมาจากประสิทธิภาพในการจัดองค์กรในท้องถิ่น ยิ่งในชุมชนที่มีบทเรียนเกี่ยวกับความเสื่อมโทรมหรือการทำลายทรัพยากร และผลกระทบที่เกิดขึ้นจากภายในและภายนอกชุมชน ความคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์จะพัฒนากลายเป็นจิตสำนึกและส่งผลให้การจัดองค์กรจะยิ่งมีพัฒนาการในแง่ประสิทธิภาพ และได้อ้างถึง FAO ว่าได้อธิบายแนวความคิดป่าชุมชนของตนไว้ว่า การจัดการป่าชุมชนจะรวมกิจกรรมการจัดการป่าใด ๆ ก็ตามที่คนในท้องถิ่นมีส่วนเกี่ยวข้อง กิจกรรมดังกล่าว อาจมีความหมายตั้งแต่การฟื้นฟูป่าหรือการพัฒนาสภาพป่าไม้ พื้นที่ที่ขาดแคลนไม้และผลผลิตอื่น ๆ จากป่า ไปจนถึงการปลูกไม้ยืนต้นในระดับไร่นाप่าชุมชน อาจรวมเอาการแปรรูปผลผลิตจากป่าที่ดำเนินการโดยครอบครัวหรืออาจเป็นอุตสาหกรรมเล็ก ๆ ภายในชุมชน ป่าชุมชนจะไม่รวมถึงการจัดการป่าไม้เพื่ออุตสาหกรรมขนาดใหญ่หรือการจัดการป่าใด ๆ ก็ตามที่ก่อประโยชน์ต่อชุมชนเพียงแค่การจ้างงาน เว้นเสียแต่ว่ากิจกรรมนั้นจะเป็นของชุมชนซึ่งให้ประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อชุมชนในรูปแบบอื่น ๆ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้คัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ธอาน วุฑฒิกกรมรักษา (2526 :114-115) ได้ศึกษาปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมที่มีต่อการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการงานในชนบท ศึกษาเฉพาะกรณีโครงการที่ได้รับรางวัลดีเด่นของตำบลคุ้มพยอม อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี พบว่าปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน ได้แก่ สถานภาพทางเศรษฐกิจ สถานภาพทางสังคม และการศึกษา

ลัดดาวัลย์ อนุกุล (2522:บทคัดย่อ) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมกิจกรรมสังคมสงเคราะห์ของสตรีอาสาสมัคร พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วม ได้แก่ เจตคติ อาชีพ รายได้ อายุ สถานภาพสมรส ความสัมพันธ์กับองค์กรสตรี และการเข้าร่วมกิจกรรมสตรี

สมใจ เข้มเจริญ (2531:บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ศึกษากรณี ตำบลสะเอียบ อำเภอสอง จังหวัดแพร่ พบว่า

1. การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่า ไม้ของประชาชนอยู่ในระดับปานกลาง
2. ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วม ได้แก่ อายุ อาชีพ และความเห็นพ้องต้องกัน

สุริยา ชีขุน (2534:134) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ในระบบชุมชน ศึกษาเฉพาะกรณี ตำบลศรีละกอ อำเภอจักราช จังหวัดนครราชสีมา พบว่า

1. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนอยู่ในระดับต่ำ
2. ปัจจัยที่อิทธิพลต่อการมีส่วนร่วม ได้แก่ การได้รับข่าวสารเกี่ยวกับป่าชุมชน การเป็นสมาชิกกลุ่มในชุมชน การสนับสนุนกับพระสงฆ์ การสนใจนโยบายด้านป่าไม้ จำนวนที่ดินทำกิน ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน และประเภทของการถือครองที่ดิน

ชัยโรจน์ ธนสันติ (2535:บทคัดย่อ) ศึกษาการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสภาตำบลในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ศึกษาเฉพาะกรณี จังหวัดอุบลราชธานี พบว่า

1. การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสภาตำบลอยู่ในระดับปานกลาง
2. ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม ได้แก่ จำนวนถือครองที่ดิน สถานภาพในสภาตำบล ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในท้องถิ่น การได้รับข่าวสาร การเป็นสมาชิกกลุ่มอนุรักษ์ การเข้าร่วมอบรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์ และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ

นงเยาว์ หลีพันธ์ (2537:บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาแหล่งน้ำขนาดเล็ก จังหวัดนนทบุรี พบว่า

1. การมีส่วนร่วมของประชาชนอยู่ในระดับปานกลาง
2. ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม ได้แก่ สถานภาพในสังคม การรับรู้ข่าวสาร เพศ จำนวนพื้นที่ทำกิน ลักษณะการถือครองที่ดิน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของประชาชน พบว่า งานวิจัยส่วนใหญ่ ศึกษา การมีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบท และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของท้องถิ่น โดยการศึกษา ชุมชนขนาดเล็กและปานกลาง ส่วนใหญ่ศึกษาปัจจัยส่วนบุคคลด้วยวิธีการสำรวจ ในการศึกษาการ มีส่วนร่วมของประชาชนในครั้งนี้มีลักษณะที่คล้ายคลึงกับงานวิจัยที่เกี่ยวข้องคือ การศึกษาการมี ส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน ในชุมชนที่มีขนาดเล็กและใช้วิธีการสำรวจรวบรวมข้อมูล ศึกษาปัจจัยส่วนบุคคล แต่มีการนำเอาวิธีการสัมภาษณ์มาใช้ในการศึกษาปัจจัยทาง สังคมและวัฒนธรรม

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บทที่ 3 วิธีการวิจัย

ประชากรและวิธีการสุ่มตัวอย่าง

1. กลุ่มตัวอย่างสำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพ

เก็บตัวอย่างโดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ด้วยวิธีการสุ่มตัวอย่างดังนี้

- กลุ่มผู้นำทางการปกครองหมู่บ้าน เลือกจากผู้นำที่เป็นทางการได้แก่
 1. ผู้ใหญ่บ้าน
 2. ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน (2 คน)
 3. อบต. (1 คน)
- กลุ่มผู้นำทางด้านป่าชุมชน
 1. หัวหน้าป่าชุมชนบ้านหนองเสา
 2. รองหัวหน้าป่าชุมชนบ้านหนองเสา

2. กลุ่มตัวอย่างสำหรับการวิจัยเชิงปริมาณ

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ได้แก่ ประชาชนบ้านหนองเสา ตำบลเมืองราย อำเภอพญาเมืองราย จังหวัดเชียงราย จำนวนประชากรทั้งหมด 1146 คน เป็นชาย 570 คน และเป็นหญิง 576 คน รวม 230 ครัวเรือน แต่เนื่องจากทางหมู่บ้านหนองเสาไม่ได้แยกประชากรตามระดับอายุไว้ ดังนั้นประชากรเพศชายและเพศหญิงจึงเริ่มนับตั้งแต่วัยเด็กจนถึงวัยผู้ใหญ่และวัยชรา ฉะนั้นผู้ทำการวิจัยจึงเลือกสุ่มกลุ่มตัวอย่างโดยใช้จำนวนครัวเรือนเป็นเกณฑ์ ข้อมูลที่สำรวจประชากรทั้งหมดได้โดยการหาขนาดของกลุ่มตัวอย่างจากสูตรและการหาขนาดของกลุ่มตัวอย่างของ Taro Yamane (บุญธรรม กิจปรีดาบริสุทธิ์ , 2531 : 51) ใช้ค่าความคลาดเคลื่อนที่ยอมรับได้ที่ 10 % (0.1) เพื่อให้เหมาะสมกับลักษณะงานวิจัย

$$n = \frac{N}{1+Ne^2}$$

เมื่อ n = ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง

N = ขนาดของประชากร (ในที่นี้ คือ จำนวนครัวเรือนทั้งหมดของ หมู่บ้านหนองเสา)

e = ค่าความคลาดเคลื่อน (0.1)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้คัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ดังนั้นเมื่อแทนค่าในสูตรของ Taro Yamane ขนาดของกลุ่มตัวอย่างที่คำนวณได้เท่ากับ 70 คร่าวๆ ทางผู้วิจัยจึงเลือกแจกแบบสัมภาษณ์ให้หัวหน้าครอบครัว รวมทั้งสิ้นเป็น 70 ชุด

สถานที่และระยะเวลาที่ทำการศึกษา

สถานที่ในการศึกษาค้นคว้านี้ คือบ้านหนองเสา ตำบลเมืองราย อำเภอพญาเม็งราย จังหวัดเชียงราย การดำเนินงานเริ่มตั้งแต่เดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2543 ถึงเดือนมีนาคม พ.ศ. 2544 รวมระยะเวลาทั้งสิ้น 9 เดือน

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการศึกษาค้นคว้านี้ ใช้การสัมภาษณ์ แยกเป็น 2 ส่วนดังนี้

ส่วนที่ 1 : เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ ได้แก่ หัวข้อคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์ ดังนี้

1. ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านเป็นอย่างไร ในปัจจุบัน
2. สภาพป่าชุมชนของหมู่บ้านเป็นอย่างไร ในปัจจุบัน
3. มีรูปแบบในการกำหนดกฎเกณฑ์หรือระเบียบข้อบังคับอย่างไร
4. มีกิจกรรมอะไรบ้างในการดูแลรักษาป่าชุมชน
5. ใช้ประโยชน์อะไรจากป่าชุมชนบ้าง
6. มีปัญหาอะไรบ้างในการจัดการป่าชุมชน
7. ได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานอื่นบ้างหรือไม่

ส่วนที่ 2 : เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณใช้เทคนิคการวิจัยแบบสำรวจ (Survey Research) ด้วยแบบสัมภาษณ์ซึ่งมีส่วนประกอบดังนี้

1. บันทึกข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ เพศ อายุ รายได้ ระดับการศึกษา และอาชีพ
2. แบบวัดการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชน โดยแบ่งเป็น มีส่วนร่วมในเรื่องต่างๆ 4 ขั้นตอน (อนงค์ พัฒนจักร , 2535 : 43) ดังนี้
 - 2.1 มีส่วนร่วมในการตัดสินใจหรือวางแผน
 - 2.2 มีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม
 - 2.3 มีส่วนร่วมในการใช้ประโยชน์
 - 2.4 มีส่วนร่วมในการประเมินผล

เอกสารนี้เป็นคำถามปรนัยปลายปิดแบบให้เลือกตอบ 4 คำตอบ ได้แก่ ทุกครั้ง (3 คะแนน) บางครั้งด้านการค้าไม่ว่ากรรมใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้คัดลอกเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ครั้ง (2 คะแนน) นานๆครั้ง (1 คะแนน) และไม่เคย (0 คะแนน)จำนวน 12 ข้อ

สำหรับเกณฑ์การให้คะแนนตามลำดับขั้นตอนการมีส่วนร่วมในขั้นตอนต่างๆ 4 ขั้นตอน แบ่งช่วงการให้คะแนนโดยใช้สูตรภาคชั้นในการแบ่งดังนี้

$$\frac{X_{\max} - X_{\min}}{N}$$

$$\text{กำหนดให้ } X_{\max} = 3$$

$$X_{\min} = 0$$

$$N = \text{จำนวนขั้นตอน}$$

เพราะฉะนั้นเกณฑ์การให้คะแนนตามลำดับขั้นตอนของการมีส่วนร่วมแบ่งได้เป็นช่วงๆ ดังนี้

ไม่เคย (ไม่มีส่วนร่วม)	คะแนนอยู่ในช่วง 0-0.75
นานๆครั้ง (มีส่วนร่วมน้อย)	คะแนนอยู่ในช่วง 0.76-1.50
บางครั้ง (มีส่วนร่วมปานกลาง)	คะแนนอยู่ในช่วง 1.51-2.25
ทุกครั้ง (มีส่วนร่วมมาก)	คะแนนอยู่ในช่วง 2.26-3.00

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลมีวิธีการดำเนินการเป็นขั้นตอนต่างๆ ดังนี้

1. รวบรวมข้อมูลจากเอกสารสิ่งพิมพ์และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
2. เขียนโครงร่างและกำหนดหัวข้อในการตรวจเอกสาร
3. นำข้อมูลที่ได้มาตรวจเอกสารเพื่อให้สอดคล้องกับเรื่องที่ศึกษา
4. สร้างคำถามเพื่อใช้ในการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกจากผู้นำชุมชนและสร้างแบบ

สัมภาษณ์เพื่อใช้ในการสัมภาษณ์กลุ่มชาวบ้านทั่วไปจำนวน 70 ชุด

วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

นำข้อมูลที่รวบรวมได้จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องและข้อมูลที่รวบรวมได้จากการสัมภาษณ์ผู้นำ มาตรวจสอบวิเคราะห์สรุปและเรียบเรียงใหม่ตามหัวข้อที่ศึกษา

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ

นำข้อมูลที่รวบรวมโดยแบบสัมภาษณ์มาตรวจสอบข้อมูลสุดท้ายก่อนนำมาจัดระเบียบข้อมูลโดยใช้สถิติวิเคราะห์ ดังต่อไปนี้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้คัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

1. วิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ค่าร้อยละ เพื่อบรรยายการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน

1.1 ค่าเฉลี่ย

$$\bar{X} = \frac{\sum_{i=1}^n x_i}{N}$$

\bar{X} = ค่าเฉลี่ยของตัวแปร

x_i = ผลรวมของคะแนนของตัวอย่างที่ ($x_i = 1, 2, 3, \dots$)

N = จำนวนตัวอย่างทั้งหมด

1.2 ค่าร้อยละ

$$\text{ค่าร้อยละ} = \frac{n \times 100}{N}$$

n = จำนวนตัวอย่างที่ทำการศึกษา

N = จำนวนตัวอย่างทั้งหมด

2. วิเคราะห์หาระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยมีวิธีหาดังนี้

2.1 แบ่งหัวข้อคำถาม 12 ข้อ ออกเป็นขั้นตอนต่างๆ 4 ขั้นตอนได้แก่

- ขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการวางแผนและตัดสินใจ (ข้อ 1-3)
- ขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม (ข้อ 4-6)
- ขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการใช้ผลประโยชน์ (ข้อ 7-8)
- ขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการประเมินผล (ข้อ 9-12)

2.2 แบ่งช่วงคำตอบออกเป็น 4 คำตอบ ได้แก่ ทุกครั้ง (3 คะแนน) บางครั้ง (2 คะแนน) นานๆ ครั้ง (1 คะแนน) ไม่เคย (0 คะแนน)

2.3 ใช้กลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 70 คน จาก 70 ครัวเรือน สรุปลำคำถามแต่ละข้อว่าตอบ ทุกครั้งกี่คน บางครั้งกี่คน นานๆ ครั้งกี่คน และไม่เคยกี่คน ในคำถามแต่ละข้อ

2.4 นำจำนวนคนที่ตอบในแต่ละข้อและแต่ละคำตอบ คูณด้วยจำนวนคะแนน แล้วนำผลที่ได้ทั้งหมดจาก 4 คำตอบในแต่ละข้อมาบวกกัน แล้วหารด้วย 70 ดังสมการเช่น

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้คัดลอกเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

$$X = \frac{(x_1 \cdot 3) + (x_2 \cdot 2) + (x_3 \cdot 1) + (x_4 \cdot 0)}{70}$$

เพราะฉะนั้น \bar{X} ที่ได้มาคือค่าเฉลี่ยของระดับการมีส่วนร่วมในแต่ละข้อคำถาม

ตารางการปฏิบัติงาน

ตารางที่ 1 แสดงการดำเนินงานทำปัญหาพิเศษ

ลำดับที่	การดำเนินงาน	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.
1.	ศึกษา, และเขียน โครงร่าง									
2.	เสนอ โครงร่างปัญหาพิเศษ									
3.	เก็บรวบรวมข้อมูล									
4.	วิเคราะห์ข้อมูล									
5.	ตรวจสอบ, ปรับปรุง ปัญหาพิเศษ									
6.	สอบปัญหาพิเศษ									

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บทที่ 4

ผลการศึกษา

จากการศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนครั้งนี้แบ่งการศึกษาออกเป็นสองลักษณะ คือ ผลการศึกษาข้อมูลเชิงคุณภาพ และผลการศึกษาข้อมูลเชิงปริมาณ

ข้อมูลเชิงคุณภาพรวบรวมโดยวิธีการศึกษาเอกสารและวิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกจากบุคคลระดับผู้นำ ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้านหนองเสา (นายประยงค์ ชัดทรายขาว) ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหนองเสา 2 คน (นายสันติ พรรณมาตร์, นายสมบุญ คำแก้ว) อบต. 1 คน (นายทวนชัย วัลย์สุข) หัวหน้าป่าชุมชนบ้านหนองเสา (นายสนธิ รุรพันธ์) และรองหัวหน้าป่าชุมชน 1 คน (นายเพลิน นาเมืองรักษ์) รวมทั้งสิ้น 6 คน

ข้อมูลเชิงปริมาณรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์ จำนวน 70 ชุด ศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนบ้านหนองเสา

ตอนที่ 1 ผลการศึกษาข้อมูลเชิงคุณภาพ

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องและการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกจากผู้นำทางการปกครองและผู้นำป่าชุมชนเมื่อนำมาวิเคราะห์และเรียบเรียง สามารถนำเสนอรายละเอียดของข้อมูลดังนี้

ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน

จากการศึกษาเอกสารที่เรียบเรียงขึ้นโดยผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน (สันติ พรรณมาตร์) และจากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้นำ(ที่ระบุชื่อไว้ข้างต้น) สรุปได้ว่าสมัยก่อนชุมชนบ้านหนองเสาเป็นชุมชนเล็กๆ มีประมาณ 10 กว่าครัวเรือน ซึ่งย้ายมาจากภาคอีสาน ย้ายขึ้นมาเพื่อแสวงหาพื้นที่ทำการเกษตรใหม่ในเขตจังหวัดเชียงรายที่มีความอุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ดิน น้ำ และอื่น ๆ สำหรับทำการเกษตรโดยไม่ขาดแคลนน้ำหรือไม่แห้งแล้งเหมือนที่ทำกินทางภาคอีสาน ดังนั้นชุมชนบ้านหนองเสาหมู่ที่ 6 ตำบลเม็ງราย อำเภอพญาเม็ງราย จังหวัดเชียงราย จึงมีการก่อตั้งชุมชนขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2504 เป็นต้นมา

ด้านการปกครองหมู่บ้านมีการปกครองระบบผู้ใหญ่บ้านมาตลอดตั้งแต่เริ่มก่อตั้งหมู่บ้าน(ทำให้สัมภาษณ์ของผู้ใหญ่ประยงค์ ชัดทรายขาว)และผู้ใหญ่บ้านคนปัจจุบันคือผู้ใหญ่ประยงค์ ชัดทรายขาว การปกครองเป็นแบบเสรีภาพ (ฉันทิน้อง) ประชาชนในหมู่บ้านมีสิทธิ์เสนอความคิดเห็นได้ต่อหน้าที่ประชุม และเมื่อได้รับความเดือดร้อนจากเรื่องใด ๆ ก็สามารถร้องเรียนและแจ้ง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้คัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ให้ผู้ใหญ่บ้านทราบได้ ก็จะช่วยดำเนินการสำหรับการรับรู้ข่าวสารของชาวบ้านในหมู่บ้านจะมีการประชาสัมพันธ์ผ่านทางหอกระจายข่าวของหมู่บ้านประกาศให้ชาวบ้านรับทราบ

ด้านวัฒนธรรมประเพณี ถึงแม้ชาวบ้านหนองเสาจะเป็นชุมชนคนอีสาน แต่ด้านวัฒนธรรมประเพณีก็ไม่แตกต่างจากคนพื้นเมืองภาคเหนือเพราะนับถือศาสนาพุทธเหมือนกัน ถ้าหากถึงวันสำคัญทางศาสนาก็ไปทำบุญที่วัด แต่สำหรับประเพณีที่เป็นของคนพื้นเมืองภาคเหนือโดยตรง เช่น ประเพณีก๋วยสลาก ทางหมู่บ้านหนองเสาเองก็มีการจัดก๋วยสลากไปร่วมบ้างหากถึงเทศกาล จนปัจจุบันทางหมู่บ้านก็มีการจัดประเพณีนี้เองเพราะประเพณีจะกลมกลืนไปแล้ว

ความเป็นมาในการอนุรักษ์ป่า

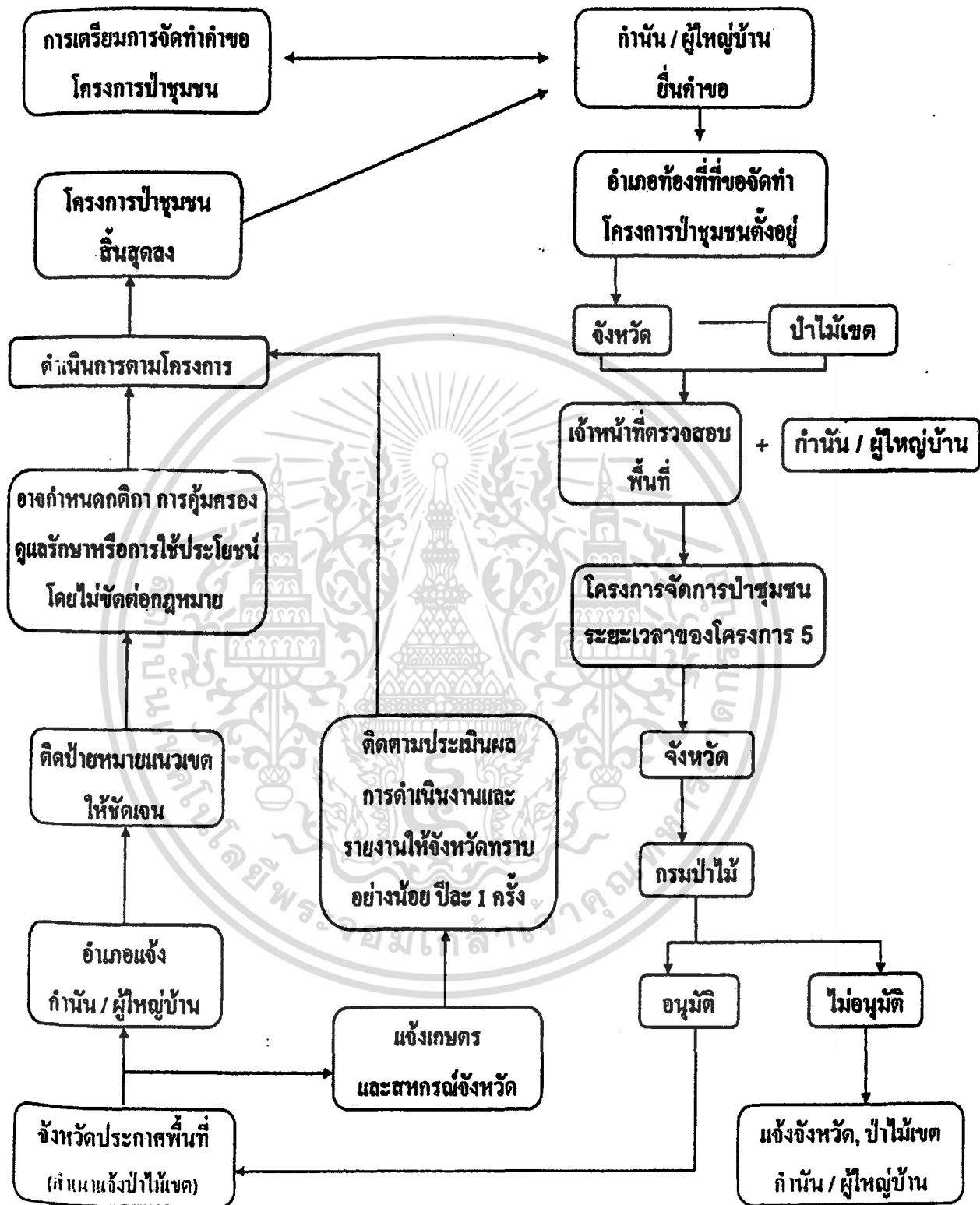
จากการศึกษาเอกสารของโครงการป่าชุมชนบ้านหนองเสาและการสัมภาษณ์หัวหน้าสันทิตุรพันธ์ พบว่า “ชุมชนบ้านหนองเสา” เป็นกลุ่มคนอีสานที่อพยพย้ายถิ่นมาจากจังหวัดร้อยเอ็ด สกลนคร และกาฬสินธุ์ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2504 เป็นต้นมา ขณะนั้นชุมชนบ้านหนองเสามีพื้นที่ป่าไม้อยู่ประมาณ 3,000 ไร่ เป็นป่าธรรมชาติดั้งเดิม ซึ่งชุมชนรุ่นก่อนหวงแหนและพัฒนารักษาไว้เพื่อเอื้ออำนวยผลประโยชน์ให้กับชุมชนและเพื่อชนรุ่นหลังได้มีแหล่งไม้ใช้สอยสำหรับชุมชนในท้องถิ่นอย่างยั่งยืน จนกลายเป็นป่าสาธารณะชุมชน (ตามการจัดแบ่งชนิดของป่าชุมชนของ บัณฑิต ประไซ์, 2535 : 143-144) ในปัจจุบันจำนวน 1,800 ไร่ (ตามภาพภาคผนวกที่ 1)

โดยผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน (นายสันติ พรรณมาตร) ได้เล่าว่าสาเหตุที่ย้ายถิ่นมาเพราะเห็นว่าทางภาคเหนือมีความอุดมสมบูรณ์มากกว่าทางภาคอีสาน ซึ่งสมัยก่อนแห้งแล้งมาก และบรรพบุรุษได้เลือกมาตั้งบ้านเรือนอยู่บริเวณนี้ (บ้านหนองเสาในปัจจุบัน) เริ่มแรกมีอยู่ประมาณ 10 กว่าครัวเรือนเท่านั้น ทำมาหากินโดยอาศัยป่าเป็นแหล่งอาหารได้แก่ หน่อไม้ หน่อหวาย เห็ด และสัตว์ป่า (ปัจจุบันสัตว์ป่าหายากมาก) ชาวบ้านที่อยู่อาศัยเดิมอยู่แล้วก็ได้ชักชวนญาติพี่น้องจากทางภาคอีสานอพยพกันมาเรื่อย ๆ จนถึงปัจจุบันและได้ช่วยกันอนุรักษ์ป่าไว้เพื่อเป็นแหล่งอาหารเก็บกิน และเป็นแหล่งชับน้ำให้แก่หมู่บ้านตั้งแต่อดีตเป็นต้นมา

จนกระทั่ง ปี พ.ศ.2541ทางหมู่บ้าน โดยการนำของผู้ใหญ่บ้าน (นายประยงค์ ขัดทรายขาว) ได้ตระหนักถึงความสำคัญของการอนุรักษ์ป่าไม้ เนื่องจากป่าของหมู่บ้านได้ถูกทำลายไปมาก จากการกระทำของประชาชนในหมู่บ้านใกล้เคียงและประชาชนในหมู่บ้านหนองเสาเอง ดังนั้นจึงได้เสนอขอจัดตั้งโครงการพัฒนารักษาป่าไม้ชุมชนคอยสูง แต่เนื่องจากพื้นที่ป่าดังกล่าวอยู่ในเขตพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติจึงทำให้ยุ่งยากสำหรับการขอจัดตั้งโครงการและต้องผ่านหลายกระบวนการกว่าจะมาเป็นโครงการป่าชุมชนในเขตป่าสงวนแห่งชาติ (ดังภาพที่ 1) และในที่สุดโครงการก็ได้รับการอนุมัติโดยมีพื้นที่ดำเนินการและวิธีดำเนินงานดังนี้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า

ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้คัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพที่ 1 แสดงแผนภาพขั้นตอนและวิถีปฏิบัติในการขอจัดทำโครงการป่าชุมชน ในเขตป่าสงวน แห่งชาติ

ที่มา: สำนักงานป่าไม้จังหวัดเชียงราย (2540)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนลิขสิทธิ์เพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรรมใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

พื้นที่ดำเนินการ (แผนที่หมู่บ้านและป่าชุมชนดูได้จากภาพภาคผนวกที่ 1)

อยู่ทางทิศตะวันตกของหมู่บ้านจำนวนหน่วยเนื้อที่ประมาณ 1,800 ไร่

- ทิศเหนือจดแนวเขตป่าอุทยานบ้านสันป่าสัก หมู่ที่ 3 ตำบลเมืองราย อำเภอพญาเม็งราย
- ทิศใต้จดแนวเขตพื้นที่ทำการเกษตรบ้านหนองเสา หมู่ที่ 6 ตำบลเมืองราย อำเภอพญาเม็งราย
- ทิศตะวันออกจดแนวเขตถนนป่ามีน – แม่คำ
- ทิศตะวันตกจดแนวเขตบ้านห้วยก้างหมู่ที่ 8 ตำบลไม้ยา อำเภอพญาเม็งราย

พื้นที่ทั้งหมดเป็นป่าธรรมชาติดั้งเดิม (ดังภาพภาคผนวกที่ 2, 3, 4, 5) ซึ่งตั้งอยู่ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ ชื่อป่าขุนห้วยจิว, ป่าเชียงเคียน, ป่าขุนห้วยโป่ง

วิธีดำเนินงาน

1. คณะกรรมการได้ทำการคัดเลือกพื้นที่ป่าไม้ธรรมชาติ ซึ่งอยู่ในเขตชุมชนที่ยังคงมีป่าไม้ธรรมชาติเหลืออยู่ทั้งหมด
2. จัดประชุมชี้แจงให้ประชาชนในหมู่บ้านได้ทราบแนวทางการปฏิบัติเพื่อการอนุรักษ์ป่าไม้
3. คณะกรรมการติดป้ายแนวเขตร่วมกับเจ้าหน้าที่ป่าไม้เพื่อแสดงแนวเขตให้ชัดเจน
4. ให้มีการทำแนวกันไฟอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง
5. ให้มีการปลูกป่าซ่อมแซมในพื้นที่ป่าเสื่อมโทรม ในวันสำคัญต่างๆ อย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง
6. ให้มีคณะกรรมการออกสำรวจป่าชุมชนทุกวันอย่างน้อยวันละ 2 ครั้ง

ด้านกฎระเบียบและการจัดการ

ชาวบ้านได้ยึดถือกฎระเบียบที่ได้ร่วมกันจัดตั้งขึ้น สำหรับผู้ที่ทำหน้าที่เรียบเรียงและรวบรวมกฎระเบียบที่ตั้งขึ้นคือ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน (นายสันติ พรธมมาตร) โดยเรียบเรียงเมื่อปี พ.ศ. 2541 ชาวบ้านได้อยู่อาศัยกันโดยคำนึงถึงความกินดีอยู่ดีในอนาคต มีการจัดตั้งคณะกรรมการป่าชุมชนในหมู่บ้าน จำนวน 32 คน มีวาระการทำงานตามวาระเวลา คือ 5 ปี มีหน้าที่ในการทำโครงการในการดูแลรักษาและพัฒนาป่าชุมชนตลอดจนการรักษาและบังคับใช้ กฎระเบียบที่ชาวบ้านร่วมกันกำหนดขึ้น โดยกฎระเบียบมีด้วยกันดังนี้

1. ระเบียบกฎเกณฑ์ข้อตกลง
 - 1.1 ราษฎรในบ้านหนองเสา หมู่ที่ 6 ต้องการจะนำไม้มาใช้สำหรับทำพื้นหุงหาอาหารประจำวันในครัวเรือน ให้เอามาใช้ได้ตามความเหมาะสม หากต้องการใช้มาก ให้ขออนุญาตต่อคณะกรรมการก่อนทุกครั้ง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้คัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

1.2 ราษฎรในบ้านหนองเสา หมู่ 6 ที่ประสงค์จะนำเอาไม้มาใช้สอย เช่น เอามาทำ ชั่งไม้ข้าว ชั่งเก็บผลผลิตข้าวโพด หรือเอามาทำคอกสัตว์ ให้ขออนุญาตนำมาใช้ได้ตามความจำเป็น

1.3 ราษฎรในบ้านหนองเสา หมู่ 6 มีความประสงค์ต้องการจะนำไม้มาใช้เพื่อซ่อมแซม บ้าน ทำโรงนา หรือปลูกสร้างบ้านเรือนไว้เป็นที่อยู่อาศัยชั่วคราว ต้องขออนุญาตจากผู้ใหญ่บ้าน หรือคณะกรรมการฝ่ายอนุรักษ์ป่าไม้ ชุมชนทุกครั้งเสียก่อน เพื่อความปลอดภัยจากการโดนจับกุม

2. ระเบียบว่าด้วยข้อห้ามราษฎรในบ้านหนองเสา หมู่ที่ 6

2.1 ห้ามบุคคลใด นำเอาไม้พื้นออกจากเขตป่าอนุรักษ์ชุมชนไปขายให้กับบุคคลอื่นที่ไม่ใช่ราษฎรหมู่ 6 (บ้านหนองเสา) โดยเด็ดขาด หากฝ่าฝืนจะถูกปรับ 1,000 – 3,000 บาท

2.2 ห้ามบุคคลใดในบ้านหนองเสา หมู่ 6 นำเอาไม้ใช้สอยออกจากเขตป่าอนุรักษ์ชุมชนบ้านหนองเสาไปขายให้กับบุคคลอื่นโดยเด็ดขาด หากฝ่าฝืนปรับตั้งแต่ ถูกบาทศัเมตรละ 1,000 – 5,000 บาท

2.3 ห้ามบุคคลใดในบ้านหนองเสา หมู่ 6 ตัดไม้ซุงที่สามารถเลื่อยไปปลูกสร้างบ้านเรือนได้ ไปขายให้กับบุคคลอื่นโดยเด็ดขาด หากฝ่าฝืนปรับคิดจากเส้นผ่าศูนย์กลางของไม้ซุง นิ้วละ 500 บาท โดยไม่มีการผ่อนผันใด ๆ ทั้งสิ้น

2.4 ห้ามบุคคลใดที่มีไรติดอยู่ตามแนวขอบเขตป่าอนุรักษ์ชุมชน บ้านหนองเสา ห้ามมิให้ขยายขอบเขตการทำไร่เข้าไปในเขตป่าอนุรักษ์โดยเด็ดขาด

2.5 คณะกรรมการมีรางวัลให้สำหรับบุคคลที่พบเห็นคนตัดไม้ทำลายป่าและชี้เบาะแสพร้อมช่วยคณะกรรมการจับกุมได้ มีรางวัลให้ 500 บาท

2.6 ห้ามบุคคลใดที่เข้าไปแสวงหาของกินในป่าไม่ว่าจะเป็นกรณีใด ๆ ห้ามตัดไม้ทำลายป่าโดยเด็ดขาด

3. ระเบียบว่าด้วยข้อห้ามสำหรับราษฎรต่างหมู่บ้าน

3.1 ห้ามราษฎรต่างหมู่บ้าน ที่ไม่ใช่ราษฎรบ้านหนองเสา หมู่ 6 นำไม้พื้นออกไปจากเขตป่าอนุรักษ์ชุมชนโดยเด็ดขาด ถ้าฝ่าฝืนถูกปรับ 1,000 – 10,000 บาท

3.2 ห้ามราษฎรต่างหมู่บ้านนำเอาไม้ใช้สอยออกจากเขตป่าอนุรักษ์ชุมชนบ้านหนองเสาโดยเด็ดขาด ถ้าฝ่าฝืนปรับถูกบาทศัเมตรละ 3,000 – 30,000 บาท

3.3 ห้ามราษฎรต่างหมู่บ้าน ตัดไม้ซุงที่สามารถเลื่อยไปปลูกสร้างบ้านเรือนได้ โดยเด็ดขาดถ้าฝ่าฝืนปรับคิดจากเส้นผ่าศูนย์กลางของไม้ซุงที่ตัด นิ้วละ 500 บาท

3.4 ห้ามราษฎรต่างหมู่บ้าน ขยายขอบเขตพื้นที่ทำไร่เข้ามาในขอบเขตป่าไม้อนุรักษ์ชุมชนบ้านหนองเสาโดยเด็ดขาด ถ้าฝ่าฝืนปรับตั้งแต่ 5,000 – 50,000 บาท

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น เมื่ออนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า

ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้คัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

4. ระเบียบว่าด้วยการดูแลรักษาป่าอนุรักษ์ชุมชนหนองเสา

4.1 ให้มีการแผ้วถาง บริเวณเขตป่าอนุรักษ์ชุมชนบ้านหนองเสาอย่างน้อยปีละ 2 ครั้ง

4.2 ดันไม้ที่เกิดในบริเวณป่าอนุรักษ์ห้ามตัดโดยเด็ดขาด

4.3 ให้มีการป้องกันและทำแนวกันไฟป่าอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง โดยทำร่วมกันทุกครัวเรือน สำหรับราษฎรหมู่ที่ 6 ตำบลเม็งราย

4.4 ในแต่ละปีจะให้มีการปลูกป่าทดแทนอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง หรือให้ปลูกในวันสำคัญต่าง ๆ ฯลฯ

4.5 ให้ราษฎรทุกคนในบ้านหนองเสา หมู่ 6 ดูแลรักษาป่าอนุรักษ์ชุมชนร่วมกันกับคณะกรรมการฝ่ายอนุรักษ์

5. ระเบียบว่าด้วยเรื่องอื่น ๆ

ระเบียบนี้สามารถเปลี่ยนแปลงได้ หากเป็นมติของคณะกรรมการกลุ่มอนุรักษ์ป่า หรือมติที่ประชุมใหญ่ ประจำเดือน

ด้านการอนุรักษ์ป่าชุมชนและกิจกรรมเกี่ยวกับป่าชุมชน

จากการให้สัมภาษณ์ของบุคคลระดับผู้นำทุกคนให้ความเห็นและบอกว่า ชาวบ้านหนองเสาจะมีกิจกรรมการปลูกป่าในวันสำคัญทางศาสนาและวันสำคัญของชาติในเขตพื้นที่ป่าชุมชนของหมู่บ้าน (แต่สำหรับวันออกพรรษาปี 2543 ที่ผ่านมานี้ทางหมู่บ้านขาดแคลนพันธุ์กล้าไม้ เพราะขาดการสนับสนุนจากทางราชการจึงงดปลูก) มีการทำแนวป้องกันไฟในปลายฤดูหนาวถึงต้นฤดูร้อน การดับไฟป่าในช่วงปลายฤดูหนาวและต้นฤดูร้อน การปักเขตป่าชุมชน ซึ่งชาวบ้านให้ความร่วมมือดีพอสมควร โดยมากจะช่วยทำแนวกันไฟ ดับไฟป่า ปลูกต้นไม้ และปักเขตป่าชุมชน

- การทำแนวกันไฟ จะทำกันในช่วงต้นฤดูร้อน คือประมาณเดือน มีนาคม-เมษายน เพราะช่วงนี้จะเป็นช่วงหลังจากเก็บเกี่ยวและนวดข้าวเสร็จ ชาวบ้านก็จะว่างงานและมีเวลามากขึ้น ประกอบกับช่วงนี้มักจะมีบุคคลที่มักจะจุดไฟเผาฟางข้าวที่นวดเสร็จแล้ว และบางครั้งเกิดมีการลุกลามไปถึงแนวป่า เพราะฉะนั้นช่วงนี้จึงเป็นช่วงที่เหมาะสมที่สุดสำหรับทำแนวกันไฟ สำหรับการทำแนวกันไฟ โดยชาวบ้านจะช่วยกันถางหรือทำความสะอาดแนวเขตป่าชุมชนให้กว้างประมาณ 1 เมตร เพื่อไม่ให้ไฟลุกลามถึงป่าชุมชนได้กรณีเกิดไฟป่า

- การปลูกป่าในวันสำคัญ ชาวบ้านหนองเสาจะช่วยกันปลูกป่าในวันสำคัญ โดยเฉพาะ

วันที่ 12 สิงหาคม และวันที่ 5 ธันวาคม เพราะถือว่าเป็นวันปลูกป่าเพื่อถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และพระบาทสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ สำหรับกล้าไม้หรือพันธุ์ไม้ที่นำมาปลูกได้แก่ กล้าไม้สัก กล้าไม้ประดู่

- การดับไฟป่า ส่วนใหญ่แล้วไฟป่ามักจะมีการเผาไหม้และลุกลามมากในช่วงเดือนมีนาคม - พฤษภาคม แต่ก็ไม่แน่ว่าเป็นช่วงไหนและเวลาไหน ส่วนมากก็มาในช่วงนี้ เพราะฉะนั้นกิจกรรมการดับไฟป่าก็จะเกิดขึ้นในช่วงนี้ สำหรับวิธีการดับไฟป่าที่ชาวบ้านหนองเสากระทำการก่อเกิดไฟไหม้ป่า คือ จะใช้ถังน้ำและอุปกรณ์การดับไฟที่เป็นของตนเองซึ่งนำมาจากบ้าน แต่ช่วงเวลาที่ผ่านมาคือปีที่แล้วไม่มีไฟป่าเกิดขึ้น

- การปักเขตป่าชุมชน สำหรับการปักแนวเขตป่าชุมชนระบุไม่ได้ว่าเป็นช่วงเดือนไหนแน่ชัด เพราะทางหมู่บ้านหนองเสาเอง ชาวบ้านส่วนใหญ่จะมีอาชีพเกษตรกรรม และทำกันตลอดปี จึงมีเวลาน้อยที่จะมาดูแลและให้ความสำคัญเกี่ยวกับแนวเขตแต่เมื่อคณะกรรมการป่าชุมชนขอความร่วมมือให้ช่วยกันทำแนวเขตป่าชุมชน ชาวบ้านก็จะให้ความร่วมมือ (คำให้สัมภาษณ์ของผู้ใหญ่ประยงค์ ชัดทรายขาว) การปักเขตป่าชุมชนปัจจุบันนี้ไม่มี เพราะได้ทำการปักแนวเขตแล้วตั้งแต่เริ่มโครงการเมื่อปี พ.ศ. 2541 โดยการใช้ไม้ไผ่ที่ทาสีขาวและสีแดงเป็นไม้ปักเขต แต่เมื่อเป็นที่ทราบกันแล้วว่า เขตป่าชุมชนเริ่มจากจุดไหนเป็นที่แน่ชัดแล้ว หลังจากนั้นจึงไม่มีการปักเขตป่าชุมชนอีกเพราะถือว่าเป็นที่ทราบทั่วกัน

ซึ่งกิจกรรมต่างๆ แสดงไว้ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 แสดงกิจกรรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าชุมชน ในรอบปี

กิจกรรม	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.
ทำแนวกันไฟ												
การปลูกป่าในวันสำคัญ												
การดับไฟป่า												
ปักเขตป่าชุมชน												

ที่มา : จากคำให้สัมภาษณ์ของผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน นายสันติ พรรณมาตร

และอบต. ทวนชัย วะลัยสุข (2543)

หมายเหตุ กรกฎาคม วันเข้าพรรษา

12 สิงหาคม วันเฉลิมพระชนมพรรษาพระบาทสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ

5 ธันวาคม วันเฉลิมพระชนมพรรษาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้คัดลอกเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ด้านการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน

จากการสัมภาษณ์ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน (นายสันติ พรรณมาตร) และการสังเกตพบว่า ชาวบ้านส่วนใหญ่จะใช้ป่าชุมชนเป็นแหล่งหาเครื่องอุปโภคบริโภค (ของกินของใช้) เช่น เก็บเห็ด เก็บหน่อไม้ ตัดไม้ไผ่ทำตอกมัดข้าว, ข้าวโพด ตัดไม้มาทำโรงเก็บข้าวโพด, ทำรั้วและทำคอกสัตว์ ส่วนชาวบ้านที่ใช้เป็นแหล่งเก็บพืชมักจะเก็บพืชมื่อนำมาเผาถ่านขายและนำมาใช้เป็นเชื้อเพลิงควบคู่กับการใช้เตาแก๊ส ส่วนการใช้ไม้เพื่อสร้างบ้านเรือนนั้นทางคณะกรรมการห้ามไม่ให้มีการตัดไม้มาปลูกสร้างบ้านเรือน หากใครฝ่าฝืนก็จะต้องถูกลงโทษตามกฎหมายระเบียบ ฉะนั้นต้องซื้อไม้จากที่อื่นหรือใช้วัสดุอื่นแทน สำหรับการล่าสัตว์ก็มีบ้างแต่ไม่ใช่สัตว์ใหญ่ เพราะสัตว์ใหญ่มาก่อนข้างหายากมากแล้วในปัจจุบันจึงเป็นการล่าสัตว์เล็ก ๆ เช่น หนู กระแต และพวกแมลงต่าง ๆ เช่น ไข่มดแดง ไข่มงมัน เป็นต้น แต่พวกแมลงดังกล่าวก็จะหาได้ในช่วงฤดูของมันเท่านั้น

- เก็บเห็ดจะเก็บกันในช่วงเดือนพฤษภาคม- มิถุนายน เพราะช่วงนี้จะเป็นช่วงต้นฤดูฝน และเห็ดก็จะมีเยอะ สำหรับเห็ดที่เก็บก็จะเป็นพวก เห็ดดิน เห็ดถ่าน เห็ดไข่เหลือง (ดังภาพภาคผนวกที่ 6)

- เก็บหน่อไม้ จะเก็บหน่อไม้ในช่วงเดือนสิงหาคม -กันยายน เพราะช่วงนี้หน่อไม้จะมีเยอะมาก บางครอบครัวก็เก็บมาขายเป็นธุรกิจของช่วงนั้น และถ้าหามาได้มากก็จะนำมาทำหน่อไม้คองเพื่อเก็บไว้ในฤดูที่ไม่มีหน่อไม้

- เก็บพืชม ทางคณะกรรมการป่าชุมชนได้กำหนดให้ชาวบ้านที่ใช้พืชมเป็นเชื้อเพลิงสามารถเก็บพืชมได้ในช่วงเดือน มกราคม-กุมภาพันธ์ เท่านั้น เพราะอยู่ในช่วงเก็บเกี่ยวข้าวเสร็จชาวบ้านก็จะว่างและมีเวลาไปเอาพืชมได้ แต่ถ้าใครจะไปเอาพืชมในช่วงอื่นก็ต้องขออนุญาตจากคณะกรรมการป่าชุมชน และภายในช่วงเวลาที่สามารถเก็บพืชมได้นั้น ก็ให้นำมาได้ในปริมาณที่จำเป็นเท่านั้น สำหรับการเก็บพืชม ส่วนใหญ่แล้วจะนำมาเผาเป็นถ่านเพื่อนำไปขายและนำมาใช้เป็นเชื้อเพลิงในเวลาที่ต้องทำกิจกรรมที่ใช้เชื้อไฟนานๆ เช่น การต้มหน่อไม้ หรือเมื่อมีงานเช่น งานมงคล งานศพ เป็นต้น

- ตัดไม้ไผ่ทำตอก ชาวบ้านจะทำไม้ตอกในช่วงเดือน กันยายน-ตุลาคม เพราะช่วงนี้เป็นช่วงที่เตรียมจะเก็บผลผลิตข้าวโพด และข้าวจึงเป็นช่วงที่หลายครอบครัวหรือเกือบทั้งหมดบ้านก็จะเริ่มจักตอก (ภาษาพื้นบ้าน) เก็บไว้เพื่อเอาไว้มัดข้าวโพด และมัดข้าวต่อไป (ดังภาพภาคผนวกที่ 7)

- เก็บไข่มดแดง และไข่มงมัน สำหรับการเก็บไข่มดแดงและแมงมันจะเก็บกันใน

ช่วงเดือนมีนาคม-พฤษภาคม เพราะเป็นช่วงที่มดแดงและแมงมันกำลังไข่ เพราะฉะนั้นก็จะเก็บกัน ในช่วงนี้จึงเป็นโอกาสในการเก็บไข่มดแดงและไข่แมงมันมาประกอบอาหาร หรือนำไปขายเป็นรายได้เสริม

- ลำสัตว์เล็ก สำหรับการล่าสัตว์เล็กเป็นสิ่งที่ไม่ควรทำ แต่เนื่องจากชาวบ้านมักจะนำมาเป็นอาหาร ฉะนั้นการล่าสัตว์เล็กจึงทำได้ตลอดปี แล้วแต่ว่าใครมีเวลา สำหรับสัตว์เล็กที่ว่านี้ เช่น หนู กระแต เป็นต้น (คิงภาพภาคผนวกที่ 8)

กิจกรรมต่างๆ ดังแสดงในตารางที่ 3

ตารางที่ 3 แสดงการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนในรอบปี

กิจกรรม	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.
เก็บเห็ด												
เก็บหน่อไม้												
เก็บฟืน												
ตัดไม้ไผ่ทำตอก												
เก็บไข่มดแดง												
เก็บไข่แมงมัน												
ล่าสัตว์เล็ก												

ที่มา : จากการให้สัมภาษณ์ของผู้นำหมู่บ้านและผู้นำป่าชุมชนที่ให้สัมภาษณ์ทุกคนรวมๆกัน

ด้านปัญหาอุปสรรคในการจัดการป่าชุมชน

จากการสัมภาษณ์ผู้ใหญ่ประยงค์ ขัดทรายขาว และผู้ช่วยสมบุรณ์ กำแก้ว พบว่า ปัญหาและอุปสรรคของการจัดการป่าชุมชนบ้านหนองเสามีน้อยมากเพราะได้รับความร่วมมือดีจากชาวบ้านและกรรมการป่าชุมชน แต่ที่จะมีปัญหาบ้างก็คือปัญหาด้านความขัดแย้งระหว่างหมู่บ้านใกล้เคียงที่ชอบบุกรุกแนวเขตป่าบ้านหนองเสอ แต่ปัจจุบันนี้ก็ได้ออกแถลงการณ์ประนีประนอมและยอมข้อตกลงกันแล้วตามกฎหมายระบุว่าด้วยข้อห้ามสำหรับราษฎรต่างหมู่บ้าน

ด้านความช่วยเหลือจากองค์กรภายนอกและทางราชการ

จากการสัมภาษณ์ อบต. ทวนชัย วะลัยสุข และ หัวหน้าสนธิ ฐุพันธ์ (หัวหน้าป่าชุมชน) พบว่า ชาวบ้านหนองเสามีความเห็นว่ายากให้ทางราชการหรือหน่วยงานของเอกชนให้การสนับสนุนในเรื่องของงบประมาณ และกล้าไม้ สำหรับด้านงบประมาณก็จะได้นำมาสนับสนุนวัสดุทำแนวกันไฟประจำปี ซื่ออุปกรณ์ในการดับไฟ นอกจากนี้ยังอยากให้ทางราชการช่วยสนับสนุนการทำถนนรอบ ๆ ป่าชุมชนเพื่อให้สะดวกและง่ายแก่การดูแลรักษาป่ามากขึ้น (คำให้สัมภาษณ์ของผู้ใหญ่ประยงค์ ชัดทรายขาว)

ตอนที่ 2 ผลการศึกษาข้อมูลเชิงปริมาณ

การศึกษาข้อมูลพื้นฐานของประชาชน บ้านหนองเสา ตำบลเมืองราย อำเภอพญาเม็งราย จังหวัดเชียงราย (ดังตารางที่ 4)

เพศและสถานภาพ

ผลการศึกษา พบว่า หัวหน้าครอบครัวส่วนใหญ่จะเป็นพ่อบ้าน (เพศชาย) ร้อยละ 94.29 และเป็นแม่บ้าน(เพศหญิง) ร้อยละ 5.71 ดังนั้นข้อมูลร้อยละในส่วนของเพศและสถานภาพจึงไม่สามารถเปรียบเทียบได้ว่า หัวหน้าครอบครัวที่เป็นเพศชายจะมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนมากกว่าหัวหน้าครอบครัวที่เป็นเพศหญิง แต่สามารถสรุปได้ว่าพื้นที่ที่ศึกษาเป็นสังคมเกษตรกรรม อำนาจในการตัดสินใจและการต่อรองในเรื่องเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติมักจะเป็นหน้าที่ของพ่อบ้านมากกว่าแม่บ้าน และแม่บ้านส่วนใหญ่จะมีส่วนร่วมในการสนับสนุนทางอ้อมมากกว่าการเข้าร่วมกิจกรรมโดยตรง

ระดับการศึกษา

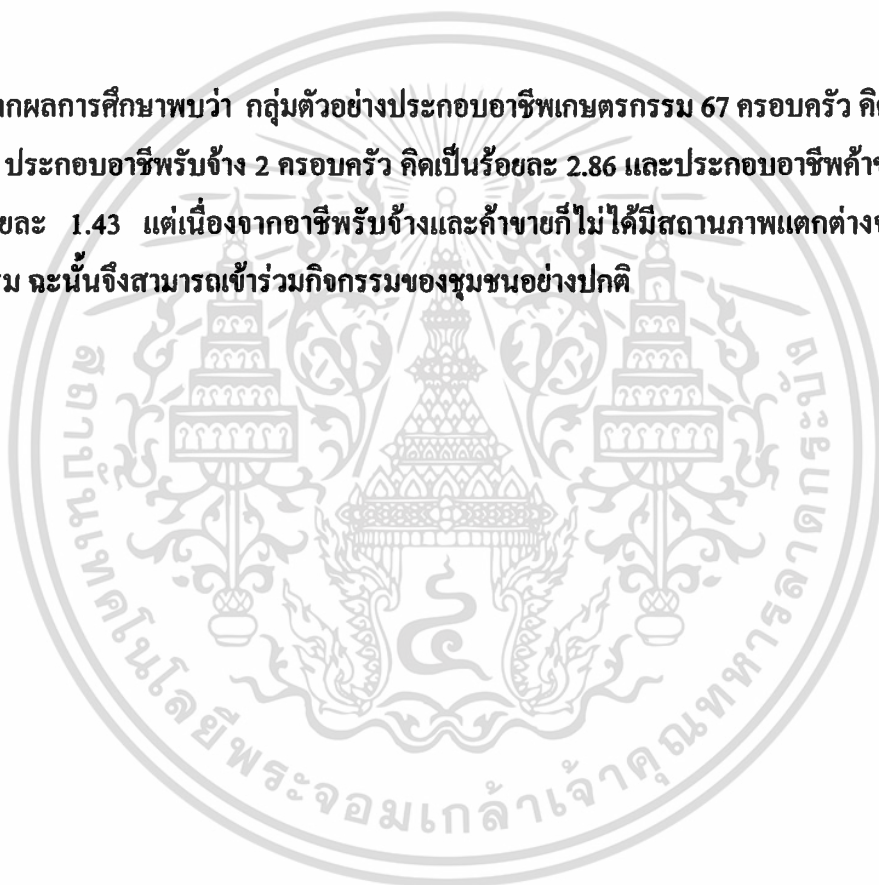
ผลการศึกษา พบว่า กลุ่มที่มีระดับการศึกษาและแตกต่างกันมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนต่างกันสามารถอธิบายได้ว่า กลุ่มที่จบต่ำกว่าประถมศึกษา 1 คน คิดเป็นร้อยละ 1.43 จบระดับประถมศึกษา 55 คน คิดเป็นร้อยละ 78.57 จบระดับมัธยมศึกษาตอนต้น 7 คน คิดเป็นร้อยละ 10 จบระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย 7 คน คิดเป็นร้อยละ 10 อนึ่งการจัดการป่าชุมชนเป็นกิจกรรมที่ยืดถือการมีส่วนร่วมแบบชักนำเป็นแนวทางหลัก (อ่างในไพจิตร ไตรวงศ์ชัย, 2538 :) ซึ่งคนที่ไม่ได้ศึกษาในระบบโรงเรียนก็สามารถเข้าใจได้ และปฏิบัติได้จึงทำให้กลุ่มตัวอย่างที่มีการศึกษาต่างกันมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนแตกต่างกันไปตามจำนวน

รายได้เฉลี่ยปี

รายได้เฉลี่ยของครอบครัวต่อปี จากผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีรายได้เฉลี่ยของครอบครัวต่ำกว่า 50,000 บาท/ปี มี 60 ครอบครัว คิดเป็นร้อยละ 85.71 และกลุ่มตัวอย่างที่มีรายได้เฉลี่ย 50,001 บาท/ปี ขึ้นไป 10 ครอบครัว คิดเป็นร้อยละ 14.29 ทั้งนี้การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชนจะเป็นการช่วยเหลือมากกว่าการจ้างงาน จึงทำให้กลุ่มตัวอย่างที่มีรายได้เฉลี่ยต่างกันมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนไม่แตกต่างกันมากนัก

อาชีพ

จากผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างประกอบอาชีพเกษตรกรรม 67 ครอบครัว คิดเป็นร้อยละ 95.71 ประกอบอาชีพรับจ้าง 2 ครอบครัว คิดเป็นร้อยละ 2.86 และประกอบอาชีพค้าขาย 1 คน คิดเป็นร้อยละ 1.43 แต่เนื่องจากอาชีพรับจ้างและค้าขายก็ไม่ได้มีสถานภาพแตกต่างจากอาชีพเกษตรกรรม ฉะนั้นจึงสามารถเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนอย่างปกติ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 4 ข้อมูลพื้นฐานของประชากรบ้านหนองเสา ประจำปี 2543

ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง	จำนวน (N)	ร้อยละ (%)
จำนวนกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด	70	
เพศ		
- ชาย	66	94.29
- หญิง	4	5.71
สถานภาพของหัวหน้าครอบครัว		
- พ่อบ้าน	66	94.29
- แม่บ้าน	4	5.71
ระดับการศึกษา		
- ต่ำกว่าประถมศึกษา	1	1.43
- ประถมศึกษา	55	78.57
- มัธยมศึกษาตอนต้น	7	10
- มัธยมศึกษาตอนปลาย	7	10
รายได้เฉลี่ย/ปี		
- ต่ำกว่า 50,000	60	85.71
- 50,001 ขึ้นไป	10	14.29
อาชีพ		
- เกษตรกรรม	67	95.71
- รับจ้าง	2	2.86
- ค้าขาย	1	1.43

ด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนที่จัดโดยแบบสัมพันธภาพจำนวน 12 ช้อ (ดังตารางที่ 5)

1. พบว่ากลุ่มตัวอย่างเข้าร่วมประชุมเกี่ยวกับป่าชุมชนทุกครั้ง ร้อยละ 51.42 เข้าร่วมประชุมเกี่ยวกับป่าชุมชนบางครั้ง ร้อยละ 21.14 เข้าร่วมประชุมนานๆครั้ง ร้อยละ 8.57 และไม่เคยเข้าร่วมประชุม ร้อยละ 12.85 ฉะนั้นการเข้าร่วมประชุมจึงจัดอยู่ในระดับปานกลางด้วยค่าเฉลี่ย 2.1 เพราะผู้เข้าร่วมประชุมทุกครั้งเมื่อเฉลี่ยกับผู้เข้าร่วมประชุมบางครั้ง นานๆครั้ง และไม่เคยเข้าร่วม

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้คัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 5 คะแนนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนรายข้อจากแบบสัมภาษณ์

กิจกรรม (N = 70)	ทุกครั้ง	บางครั้ง	นาน ๆ ครั้ง	ไม่เคย	
	จำนวน (คน) (%)	จำนวน (คน) (%)	จำนวน (คน) (%)	จำนวน (คน) (%)	
จำนวนกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 70 ราย					
1. ท่านเคยเข้าร่วมประชุมเกี่ยวกับป่าชุมชนหรือไม่	36 (51.42)	19 (21.14)	6 (8.57)	9 (12.85)	2.1
2. ท่านเคยแสดงความคิดเห็นในที่ประชุมเกี่ยวกับป่าชุมชนหรือไม่	34 (48.57)	11 (15.71)	5 (7.14)	20 (28.57)	1.8
3. ท่านเคยเป็นกรรมการประสานงานเกี่ยวกับป่าชุมชนหรือไม่	33 (44.14)	1 (1.42)	-	36 (51.42)	1.44
4. ท่านเคยร่วมปลูกต้นไม้ในเขตป่าชุมชนหรือไม่	47 (64.17)	11 (15.71)	8 (11.42)	4 (5.71)	2.44
5. ท่านเคยร่วมดับไฟในเขตป่าชุมชนหรือไม่	24 (34.28)	16 (22.85)	11 (15.71)	1 (27.14)	1.64
6. ท่านเคยร่วมทำแนวกันไฟในเขตป่าชุมชนหรือไม่	28 (40)	20 (20.57)	11 (15.71)	11 (15.71)	1.92
7. ท่านเคยเก็บพินจากป่าชุมชนหรือไม่	69 (98.57)	1 (1.42)	-	-	2.94
8. ท่านเคยหาของกิน ของใช้ จากป่าชุมชนหรือไม่	60 (85.71)	5 (7.14)	1 (1.42)	4 (5.71)	2.72
9. ท่านเคยร่วมแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับป่าชุมชนหรือไม่	33 (47.14)	8 (11.42)	2 (2.85)	27 (38.57)	1.67
10. ท่านเคยเสนอแนวทางใหม่ๆ ในการจัดการป่าชุมชนหรือไม่	32 (45.71)	4 (5.71)	6 (8.57)	28 (40)	1.57
11. การทำแนวกันไฟแต่ละครั้งเป็นประโยชน์ทุกครั้งหรือไม่	4 (5.71)	59 (84.28)	-	7 (10)	1.85
12. การปลูกป่าเพิ่มเติม ต้นไม้ที่ปลูกเจริญเติบโตดีทุกครั้งหรือไม่	3 (4.28)	62 (88.57)	1 (1.42)	4 (5.71)	1.87

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาค้นคว้าเท่านั้น เมื่ออนุญาตให้เผยแพร่โดยหน่วยงานราชการ

ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้คัดลอกเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ประชุมแล้ว จัดได้ว่า มีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมอยู่ในขั้นดี เพราะฉะนั้นจึงถือว่าอยู่ในระดับปานกลาง

2. กลุ่มตัวอย่างที่แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับป่าชุมชนในที่ประชุมทุกครั้ง ร้อยละ 48.57 แสดงความคิดเห็นในที่ประชุมบางครั้งร้อยละ 15.71 แสดงความคิดเห็นในที่ประชุมนานๆ ครั้งร้อยละ 7.14 และไม่เคยแสดงความคิดเห็นในที่ประชุมร้อยละ 28.57 ฉะนั้นการแสดงความคิดเห็นในที่ประชุมจึงจัดอยู่ในระดับปานกลางด้วยค่าเฉลี่ย 1.8 ถือเป็นการมีส่วนร่วมระดับปานกลางที่ค่อนข้างต่ำเนื่องจากการเข้าร่วมประชุมมีผู้เข้าร่วมประชุมเป็นมากแต่ผู้ที่แสดงความคิดเห็นมีน้อย

3. กลุ่มตัวอย่างที่เคยเป็นกรรมการประสานงานเกี่ยวกับป่าชุมชนทุกครั้งร้อยละ 44.14 เคยเป็นบางครั้งร้อยละ 1.42 เคยเป็นนานๆ ครั้งไม่มี และไม่เคยเป็นร้อยละ 51.42 ฉะนั้นกลุ่มตัวอย่างเคยเป็นกรรมการประสานงานป่าชุมชนจึงจัดอยู่ในระดับมีส่วนร่วมน้อยด้วยค่าเฉลี่ย 1.44 หมายถึงว่ากลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาไม่เคยเป็นกรรมการประสานงานเกี่ยวกับป่าชุมชนมีจำนวนมากกว่ากลุ่มตัวอย่างที่เคยเป็นกรรมการบางครั้ง และนานๆ ครั้ง แต่เนื่องจากตั้งแต่เริ่มดำเนินโครงการในปี พ.ศ. 2541 คณะกรรมการประสานงานเกี่ยวกับป่าชุมชนของบ้านหนองเสาายังเป็นคณะกรรมการชุดเดิม ซึ่งยังไม่หมดวาระ จะมีเฉพาะกรรมการบางท่านที่ลาออกเนื่องจากมีพันธะอย่างอื่นที่ไม่สามารถจะเป็นกรรมการได้จึงมีการแต่งตั้งคนใหม่ขึ้นมาแทน

4. กลุ่มตัวอย่างที่เคยปลูกต้นไม้ในเขตป่าชุมชนทุกครั้งร้อยละ 64.17 เคยปลูกต้นไม้บางครั้งร้อยละ 15.71 เคยปลูกต้นไม้ในนานๆ ครั้งร้อยละ 11.42 และไม่เคยปลูกต้นไม้ร้อยละ 5.71 ฉะนั้นกลุ่มตัวอย่างเคยปลูกต้นไม้ในเขตป่าชุมชนจึงจัดอยู่ในระดับมีส่วนร่วมมากด้วยค่าเฉลี่ย 2.44 หมายถึง เมื่อถึงวันสำคัญชาวบ้านส่วนใหญ่ของหมู่บ้านจะร่วมมือกันปลูกต้นไม้เกือบทุกคน จึงถือว่าร่วมมือกันเป็นอย่างดี

5. กลุ่มตัวอย่างที่เคยร่วมดับไฟป่าในเขตป่าชุมชนทุกครั้งร้อยละ 34.28 เคยเป็นบางครั้งร้อยละ 22.85 เคยนานๆ ครั้งร้อยละ 15.71 และไม่เคยเลยร้อยละ 5.71 ฉะนั้นกลุ่มตัวอย่างที่เคยร่วมดับไฟป่าจึงจัดอยู่ในระดับการมีส่วนร่วมปานกลางด้วยค่าเฉลี่ย 1.64 หมายถึงจำนวนกลุ่มตัวอย่างร่วมมือกันดับไฟป่ามีจำนวนตัวอย่างที่ช่วยกันมากพอสมควร แต่ยังจัดอยู่ในระดับปานกลางที่ค่อนข้างต่ำ ซึ่งอาจจะเนื่องมาจากบางคนไม่ทราบว่ามีไฟป่า หรืออาจจะกำลังทำกิจกรรมอย่างอื่น

6. กลุ่มตัวอย่างที่เคยร่วมทำแนวกันไฟในเขตป่าชุมชนทุกครั้งร้อยละ 40 เคยเป็นบางครั้งร้อยละ 20.57 เคยนานๆ ครั้งร้อยละ 15.71 และไม่เคยร้อยละ 15.71 ฉะนั้นกลุ่มตัวอย่างที่เคยร่วมทำแนวกันไฟในเขตป่าชุมชนจึงจัดอยู่ในระดับการมีส่วนร่วมปานกลางด้วยค่าเฉลี่ย 1.92 หมายถึงการทำแนวกันไฟแต่ละครั้ง/ปี กลุ่มตัวอย่างให้ความร่วมมือมีจำนวนปานกลาง คือกลุ่มตัว

อย่างอาจจะให้ความร่วมมือไม่ได้เกือบทุกคนเพราะอาจติดธุระหรือมีเหตุอื่นที่ไม่สามารถร่วมทำ
แนวกันไฟได้

7. กลุ่มตัวอย่างที่เคยเก็บพินจากป่าชุมชนทุกครั้งร้อยละ 98.57 เก็บบางครั้งร้อยละ
1.42 เคยนานๆครั้ง และไม่เคยเก็บไม่มีเลย ฉะนั้นกลุ่มตัวอย่างที่เคยเก็บพินจากป่าชุมชนจึงจัดอยู่
ในระดับการมีส่วนร่วมมากด้วยค่าเฉลี่ย 2.94 สำหรับการเก็บพินของกลุ่มตัวอย่างนั้น จะถือว่า
ค่อนข้างมากเพราะกลุ่มตัวอย่างจะเก็บพินมาใช้เผาถ่านเพื่อเก็บไว้ใช้เป็นเชื้อเพลิงควบคู่กับการใช้
เตาแก๊ส

8. กลุ่มตัวอย่างที่เคยหาของกินของใช้จากป่าชุมชนทุกครั้งร้อยละ 85.71 เคยบางครั้ง
ร้อยละ 7.14 เคยนานๆครั้งร้อยละ 1.42 และไม่เคยเลยร้อยละ 5.71 ฉะนั้นกลุ่มตัวอย่างที่เคยหา
ของกินของใช้จากป่าชุมชนจึงจัดอยู่ในระดับการมีส่วนร่วมมากด้วยค่าเฉลี่ย 2.72 หมายถึงกลุ่มตัว
อย่างและชาวบ้านส่วนใหญ่จะหาของกินของใช้จากป่าเป็นหลักอยู่แล้ว

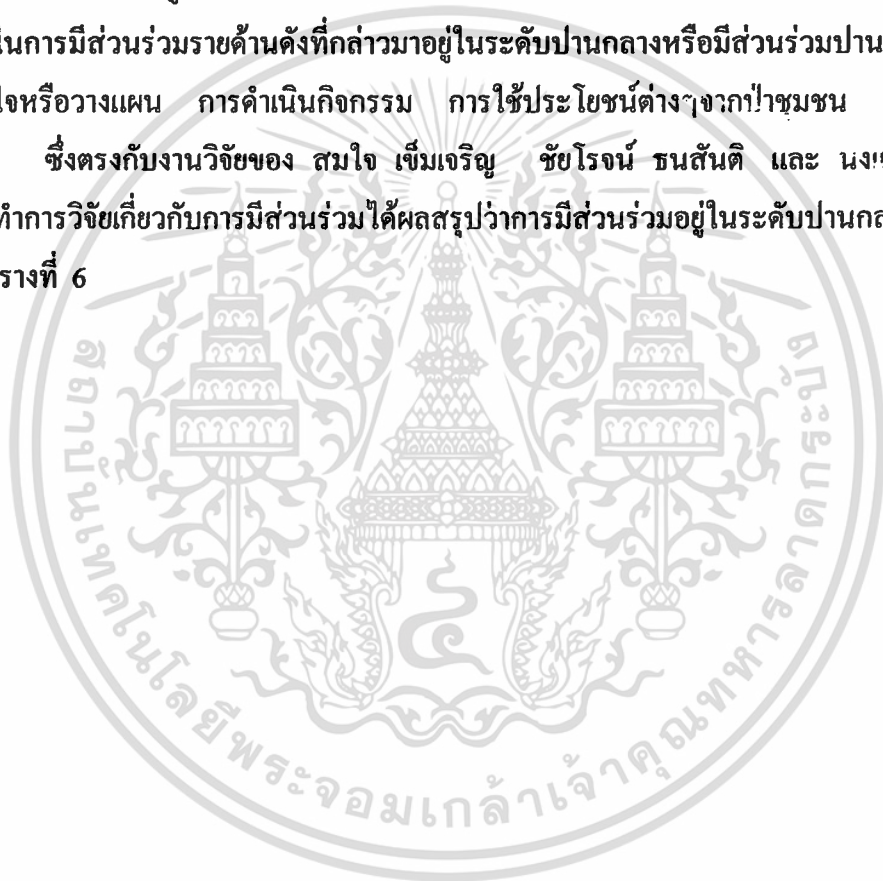
9. กลุ่มตัวอย่างที่เคยร่วมแก้ไขปัญหเกี่ยวกับป่าชุมชนทุกครั้งร้อยละ 47.14 เคยเป็น
บางครั้งร้อยละ 11.42 เคยนานๆครั้งร้อยละ 2.85 และไม่เคยเลยร้อยละ 5.71 ฉะนั้นกลุ่มตัวอย่าง
ที่เคยร่วมแก้ไขปัญหเกี่ยวกับป่าชุมชนจึงจัดอยู่ในระดับการมีส่วนร่วมปานกลางด้วยค่าเฉลี่ย 1.67
หมายถึงบางส่วนก็ให้ความร่วมมือในการแก้ไขและมีบางส่วนที่ไม่เคยร่วมแก้ไข ซึ่งเป็นเพราะไม่
มีความรู้และขาดประสบการณ์

10. กลุ่มตัวอย่างที่เคยเสนอแนวทางใหม่ในการจัดการป่าชุมชนทุกครั้งร้อยละ 45.71
เคยเป็นบางครั้งร้อยละ 5.71 เคยนานๆครั้งร้อยละ 8.57 และไม่เคยร้อยละ 40 ฉะนั้นกลุ่มตัว
อย่างที่เคยเสนอแนวทางใหม่ๆในการจัดการป่าชุมชนจึงจัดอยู่ในระดับการมีส่วนร่วมปานกลาง
ด้วยค่าเฉลี่ย 1.57 อยู่ในระดับปานกลางที่ค่อนข้างต่ำเพราะกลุ่มตัวอย่างบางคนไม่เสนอความคิด
เห็นเพราะขาดความรู้และบางคนก็ไม่กล้าเนื่องจากคิดว่ากลัวจะไม่มีคนยอมรับข้อเสนอของตน

11. กลุ่มตัวอย่างที่เคยร่วมประเมินผลว่าแนวกันไฟเป็นประโยชน์ทุกครั้งร้อยละ 5.71
เคยเป็นบางครั้งร้อยละ 84.28 เคยนานๆครั้งไม่มีและไม่เคยเลยร้อยละ 10 ฉะนั้นกลุ่มตัวอย่างที่
เคยร่วมประเมินผลว่าแนวกันไฟเป็นประโยชน์จึงจัดอยู่ในระดับการมีส่วนร่วมปานกลางด้วยค่า
เฉลี่ย 1.85

12. กลุ่มตัวอย่างที่เคยร่วมประเมินผลว่าต้นไม้ที่ปลูกเติบโตดีทุกต้นทุกครั้งร้อยละ 4.28
บางครั้งร้อยละ 88.57 นานครั้งร้อยละ 1.42 และไม่เคยร้อยละ 5.71 ฉะนั้นกลุ่มตัวอย่างที่เคย
ร่วมประเมินผลว่าต้นไม้ที่ปลูกเติบโตดีจึงจัดอยู่ในระดับการมีส่วนร่วมปานกลางด้วยค่าเฉลี่ย 1.87

ส่วนด้านการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนรายด้านตามการวิเคราะห์การมีส่วนร่วม 4 รูปแบบของ Norman Uphoff ที่ (อ้างใน อดองค์ พัฒนจักร, 2535: 43) สามารถสรุปได้ว่า 1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจหรือวางแผนอยู่ในระดับปานกลาง(1.78) 2)การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมอยู่ในระดับปานกลาง (2) 3)มีส่วนร่วมในการใช้ประโยชน์อยู่ในระดับสูง(2.85) และ 4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผลอยู่ในระดับปานกลาง(2.09) เพราะฉะนั้นผลของการมีส่วนร่วมโดยรวมในการจัดการป่าชุมชนบ้านหนองเสา ตำบลเมืองราย อำเภอพญาเม็งราย จังหวัดเชียงราย จังหวัดเชียงราย จึงจัดอยู่ในระดับปานกลางด้วยค่าเฉลี่ย 2.09หมายความว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการมีส่วนร่วมรายด้านดังที่กล่าวมาอยู่ในระดับปานกลางหรือมีส่วนร่วมปานกลางในการตัดสินใจหรือวางแผน การดำเนินกิจกรรม การใช้ประโยชน์ต่างๆจากป่าชุมชน และการประเมินผล ซึ่งตรงกับงานวิจัยของ สมใจ เข้มเจริญ ชัยโรจน์ ชนสันติ และ นงเยาว์ หลีพันธ์ ที่ทำการวิจัยเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมได้ผลสรุปว่าการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง ดังแสดงในตารางที่ 6

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 6 สรุปผลการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนในด้านต่างๆ

การมีส่วนร่วม	$\frac{X_1 + X_2 + \dots + X_n}{n}$	\bar{X} เฉลี่ย
1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจหรือวางแผน (ตั้งคำถามที่ 1 – 3)	$\frac{2.1+1.8+1.44}{3}$	1.78
2. การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม (ตั้งคำถามที่ 4 – 6)	$\frac{2.44+1.64+1.92}{3}$	2
3. การมีส่วนร่วมในการใช้ประโยชน์ (ตั้งคำถามที่ 7 – 8)	$\frac{2.98+2.72}{2}$	2.85
4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (ตั้งคำถามที่ 9 – 12)	$\frac{1.67+1.57+1.85+1.87}{4}$	1.74
ผลรวมเฉลี่ยของการมีส่วนร่วมโดยรวม	$\frac{1.78+2+2.85+1.74}{4}$	2.09

หมายเหตุ	ระดับคะแนนเฉลี่ย	0 – 0.75	=	ไม่มีส่วนร่วม
		0.76 – 1.50	=	มีส่วนร่วมน้อย
		1.51 – 2.25	=	มีส่วนร่วมปานกลาง
		2.26 – 3.00	=	มีส่วนร่วมมาก

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บทที่ 5

สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

สรุปผลการศึกษาเชิงคุณภาพ

สมัยก่อนชุมชนบ้านหนองเสาเป็นชุมชนเล็กๆ มีประมาณ 10 กว่าครัวเรือน ซึ่งย้ายมาจากภาคอีสาน ได้แก่จังหวัด สกลนคร ร้อยเอ็ด และกาฬสินธุ์ ย้ายขึ้นมาเพื่อแสวงหาที่ทำการเกษตรใหม่ที่อุดมสมบูรณ์ไม่แห้งแล้งเหมือนทางภาคอีสาน ดังนั้นชุมชนที่เป็นบ้านหนองเสาหมู่ที่ 6 ตำบลเม็ງราย อำเภอพญาเม็ງราย จังหวัดเข็ญรายในปัจจุบันจึงถือกำเนิดขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2504 เป็นต้นมา

ปัจจุบันป่าชุมชนบ้านหนองเสาเป็นป่าสาธารณะ ที่ชาวบ้านหนองเสาทุกคนมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาและใช้ประโยชน์ แต่การใช้ประโยชน์ในด้านการตัดไม้ใหญ่ก็อยู่ในระดับที่จำกัด เพราะไม่สามารถที่จะตัดไม้ได้ตามอำเภอใจ ตัดได้ตามความจำเป็นเท่านั้น ซึ่งถ้าหากผู้ใดฝ่าฝืนก็ จะทำโทษว่าด้วยกฎระเบียบของราษฎรบ้านหนองเสา สำหรับราษฎรต่างหมู่บ้านถ้ามีการบุกรุกพื้นที่ป่าชุมชนบ้านหนองเสาก็จะถูกลงโทษด้วยการปรับว่าด้วยกฎระเบียบของราษฎรต่างหมู่บ้าน ซึ่งกฎระเบียบต่างๆที่ว่่านั้น ได้ถูกกำหนดขึ้น โดยความร่วมมือของประชาชนบ้านหนองเสา และผู้เรียบเรียงกฎระเบียบคือผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน (นายสันติ พรรณมาตร์)

กิจกรรมที่เกี่ยวกับป่าชุมชนบ้านหนองเสาได้แก่ การปลูกป่าในวันสำคัญ การทำแนวกันไฟ การดับไฟป่า การปักเขตป่าชุมชน ซึ่งกิจกรรมต่างๆเหล่านี้ชาวบ้านหนองเสาทุกคนจะต้องร่วมมือกันทำกิจกรรมต่างๆจึงจะสำเร็จ และจากที่ศึกษามา การปลูกป่าหรือต้นไม้ ส่วนใหญ่ก็จะปลูกป่ากันในวันที่ 12 สิงหาคม และวันที่ 5 ธันวาคม ของทุกปี การทำแนวกันไฟจะทำช่วงเดือนมีนาคม – เมษายน การดับไฟป่าส่วนใหญ่ไฟป่าจะมีในช่วงเดือน มีนาคม – พฤษภาคม การปักเขตป่าชุมชนไม่ระบุเดือนที่แน่นอน ส่วนด้านการใช้ประโยชน์ชาวบ้านหนองเสาอาศัยป่าในการเก็บเห็ด เก็บหน่อไม้ นำไม้มาทำดอกมัดข้าวโพด มัดข้าว และล่าสัตว์เล็กบางเป็นบางครั้ง

ปัญหาและอุปสรรคการจัดการป่าชุมชนคือ ถูกหมู่บ้านอื่นบุกรุกพื้นที่ป่าไม้และลักลอบตัด แต่ปัญหาดังกล่าวแก้ไขได้แล้วหมดสิ้นเพราะได้พูดคุยกันว่าด้วยกฎระเบียบของราษฎรต่างหมู่บ้าน

สรุปผลการศึกษาเชิงปริมาณ

การมีส่วนร่วมของประชาชน ในการจัดการป่าชุมชนบ้านหนองเสา ตำบลเมืองราย อำเภอ พญาเม็งราย จังหวัดเชียงราย จากการวัดด้วยแบบสัมภาษณ์สรุปได้ว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนมีส่วนร่วมในด้านต่างๆ ได้แก่ ด้านการตัดสินใจและวางแผน ซึ่งจัดอยู่ในระดับการมีส่วนร่วมปานกลางเพราะในการวางแผนส่วนใหญ่จะเป็นหน้าที่ของคณะกรรมการป่าชุมชนแต่ในที่นี้จากแบบสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่ถูกสัมภาษณ์ส่วนใหญ่เป็นคณะกรรมการป่าชุมชนฉะนั้นจึงถือได้ว่าคณะกรรมการป่าชุมชนให้ความร่วมมืออยู่ในระดับดี ระดับหนึ่งแล้วถึงแม้จะไม่ให้ความร่วมมือทุกคน (สนิท ฐรพันธ์ : 2543) การมีส่วนร่วมในด้านการดำเนินกิจกรรมอยู่ในระดับการมีส่วนร่วมปานกลางเพราะกิจกรรมบางอย่างกลุ่มตัวอย่างบางท่านก็ไม่สามารถให้ความร่วมมือได้เนื่องจากติดธุระหรือมีกิจกรรมอื่น เช่นการดับไฟป่า แต่กลุ่มตัวอย่างที่เหลืออยู่ก็ถือได้ว่าให้ความร่วมมือดีแล้วถึงแม้จะไม่ได้รับความร่วมมือจากทุกคนจนถึงระดับมากดังที่หวังไว้ (สันติ พรรณมาตร์ :2543) การมีส่วนร่วมในด้านการใช้ประโยชน์อยู่ในระดับการมีส่วนร่วมมาก เพราะกลุ่มตัวอย่างและชาวบ้านส่วนใหญ่จะอาศัยประโยชน์จากป่าเป็นหลัก เช่น ใช้หาของป่าได้แก่ เก็บเห็ด เก็บหน่อไม้ เก็บพืชมานาเผาถ่าน เป็นต้น และการมีส่วนร่วมในด้านการประเมินผลอยู่ในระดับปานกลางเพราะในกลุ่มชาวบ้านหรือกลุ่มตัวอย่างไม่ใช่ส่วนมากและไม่ใช่ส่วนน้อยที่ร่วมในการประเมินผลแต่จำนวนที่พอเหมาะ ฉะนั้นจึงจัดอยู่ในระดับปานกลาง ดังนั้นระดับของการมีส่วนร่วมโดยรวมจึงจัดอยู่ในระดับปานกลางด้วยค่าเฉลี่ย 2.09 ซึ่งหมายความว่า การมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนของประชาชนบ้านหนองเสาจัดอยู่ในระดับที่ให้ความร่วมมือดี ตามคำกล่าวของผู้ใหญ่บ้าน (ประยงค์ จัตทรายขาว , 2543)

ข้อเสนอแนะของการดำเนินงานโครงการป่าชุมชนบ้านหนองเสา

1. ขอให้ทางองค์กรเอกชนหรือหน่วยงานของรัฐสนับสนุนในเรื่องของกล้าไม้ และปรับปรุงถนนรอบๆแนวป่าชุมชนเพื่อให้สะดวกและง่ายต่อการดูแลรักษา
2. ควรจัดให้ผู้นำในชุมชนมีการศึกษาดูงานด้านป่าชุมชนระหว่างพื้นที่ทั้งในและนอกภูมิภาค เพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์และความรู้ในการจัดการป่าชุมชน

ข้อเสนอแนะต่อการทำวิจัย

1. ควรมีการวางแผนในการดำเนินงาน และปฏิบัติไปตามขั้นตอน เพื่อความสะดวกและรวดเร็วต่อการทำวิจัย
2. หากมีข้อผิดพลาดในขั้นตอนใด ขั้นตอนหนึ่งของการดำเนินงานควรรีบดำเนินการแก้ไข ไม่ควรปล่อยทิ้งไว้เพราะจะเป็นอุปสรรคต่อการดำเนินงานในขั้นอื่นๆต่อไป

เอกสารอ้างอิง

กรรณิกา ชมดี. 2524. การมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีผลต่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจ : ศึกษากรณีโครงการสารภี ตำบลท่าช้าง อำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี. วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมศาสตร มหาบัณฑิต . มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

โกมล แพรกทอง. 2535. “แนวความคิดป่าชุมชน “ ป่าชุมชนในประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร : ฝ่ายแผนที่และภาพถ่ายทางอากาศและดาวเทียม กองจัดการป่าไม้ กรมป่าไม้

ฉอาน วุฑฒิกรรมรักษา. 2526. ปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการสร้างงานในชนบท : ศึกษากรณีโครงการที่ได้รับรางวัลดีเด่น ตำบลคุ้มพยอม อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ชัยโรจน์ ธนสันติ. 2535. การมีส่วนร่วมของกรรมการสภาตำบลในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ : ศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี. วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมศาสตร มหาบัณฑิต สาขาสิ่งแวดล้อม. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล

ทวีทอง หงษ์วิวัฒน์. 2527. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา. กรุงเทพมหานคร : ศูนย์การศึกษานโยบายสาธารณะสุข มหาวิทยาลัยมหิดล

ทิตยา สุวรรณชญ . 2524 . สังคมวิทยา . กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช

ทวนชัย วลัยสุข . 2543. อบต.บ้านหนองเสา สัมภาษณ์ 14 ตุลาคม 2543

นงเยาว์ หลีพันธุ์. 2537. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำโครงการพัฒนาแหล่งน้ำขนาดเล็กในจังหวัดจันทบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมศาสตร มหาบัณฑิต สาขาสิ่งแวดล้อม. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

นิรนาม. 2536. “ป่าชุมชน “ ทิศทางไท (4)

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์. 2537 . “ กลวิธีแนวทางและวิธีการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนาชุมชน “ ในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา. ทวีทอง หงษ์วิวัฒน์ , บรรณาธิการ. กรุงเทพมหานคร : ศูนย์การศึกษานโยบายสาธารณะสุข มหาวิทยาลัยมหิดล

บัวเรศ ประไซโย. 2535. การจัดการป่าชุมชน. วนศาสตร์ชุมชน : ทางเลือกในการพัฒนาป่าไม้. โครงการวิจัยวนศาสตร์ชุมชน. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

บุญธรรม กิจปรีดาบริสุทธิ์ . 2531. ระเบียบการวิจัยทางสังคมศาสตร์ กรุงเทพมหานคร. มหาวิทยาลัยมหิดล

ประยงค์ ชัดทรายขาว .2543. ผู้ใหญ่บ้านบ้านหนองเสา สัมภาษณ์ 12 ตุลาคม 2543

ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์. 2534. การอนุรักษ์ธรรมชาติ แนวทางและการปฏิบัติการของท้องถิ่น ทางใหม่ ปีที่ 5 ฉบับที่ 4 (กรกฎาคม - สิงหาคม) : 21 - 23

เพลิน นาเมืองรักษ์ .2543. รองหัวหน้าป่าชุมชนบ้านหนองเสา สัมภาษณ์ 14 ตุลาคม 2543

ไพจิตร ไตรวงศ์ช้อย. 2538. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน ศึกษากรณีบ้านป่าตัน ตำบลปงน้อย อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย . วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสิ่งแวดล้อม. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล

ลัดดาวัลย์ อนุกุล. 2522. ปัจจัยบางประการที่มีผลต่อการเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมสังคมสงเคราะห์ของสตรีอาสาสมัคร. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตร มหาบัณฑิต สาขาพัฒนาสังคม . บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

วิยุทธ์ จำรัสพันธุ์. 2535. รายงานวิจัยเรื่องการจัดการป่าชุมชน โดยองค์กรท้องถิ่นขอนแก่น : โครงการวิจัยวนศาสตร์ชุมชน คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้คัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ศยามล ไกยูรวงศ์ และ กฤษณา บุญชัย. 2540. พัฒนาการแนวความคิดและการรณรงค์กฎหมายป่าชุมชน นิเวศพัฒนา. 24 (3) : 8 , 10

ศรีสุวรรณ ควราชจร. 2533. " ป่าชุมชน ยุทธศาสตร์ในการพัฒนาชนบทและทรัพยากร " ทางใหม่. 4 (2) : 10-11

สนิท ฐรัตน์ .2543. หัวหน้าป่าชุมชนบ้านหนองเสา สัมภาษณ์ 14 ตุลาคม 2543

สันติ พรรณมาตร์.2541. ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหนองเสา . เอกสารประกอบในโครงการป่าชุมชนบ้านหนองเสา ตำบลเมืองราย จังหวัดเชียงราย

สันติ พรรณมาตร์ .2543. ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหนองเสา . สัมภาษณ์ 12 ตุลาคม 2543

สมใจ เข้มเจริญ . 2531 . การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ : ศึกษารณิตำบลสะเอียบ อำเภอสอง จังหวัดแพร่ . วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมศาสตร มหาบัณฑิต สาขาสิ่งแวดล้อม . บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล

สมบูรณ์ กำแก้ว .2543. ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหนองเสา สัมภาษณ์ 14 ตุลาคม 2543

สมศักดิ์ สุขวงศ์. 2532. หลักวนศาสตร์ชุมชน วนศาสตร์ชุมชนสำหรับเจ้าหน้าที่ส่งเสริมป่าไม้. ศูนย์วิจัยป่าไม้ คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ . กรุงเทพมหานคร : อักษรสยามการพิมพ์

สุรินทร์ สุริยวงศ์. 2536. การมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการอนุรักษ์ป่าชุมชน บ้านทุ่งยาว อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน. วิทยานิพนธ์ระดับมหาบัณฑิต สถาบันเทคโนโลยีการเกษตรแม่โจ้ เชียงใหม่

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สุริยา ยี่ขุน. 2534. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าไม้ในระบบป่าชุมชน : ศึกษาเฉพาะกรณี ตำบลศรีละกอ อำเภอจักราช จังหวัดนครราชสีมา . วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมศาสตร มหาบัณฑิต สาขาสิ่งแวดล้อม . บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล

สัญญา สัญญาวิวัฒน์. 2523. หลักสังคมวิทยา. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช

สำนักงานป่าไม้จังหวัดเชียงราย .2540 . เอกสารประกอบการจัดตั้งป่าชุมชนทั่วไป . เชียงราย .

เสน่ห์ จามริก , ยศ สันตสมบัติ , บวรศักดิ์ อุวรรณโน , เจริญ คัมภีรภาพ , และไพสิฐ พาณิชกุล.
2536. ป่าชุมชนในประเทศไทยแนวทางการพัฒนา เล่ม 1. กรุงเทพมหานคร : สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา

อนงค์ พัฒนจักร. 2535. การมีส่วนร่วมของสตรีในการพัฒนาทรัพยากรป่าไม้ กรณีศึกษา หมู่บ้านห้วยม่วง จังหวัดขอนแก่น. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตร มหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยขอนแก่น

อนุภาพ ธีรลาภ. 2528. การวิเคราะห์เชิงสมมุติฐาน การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบท : ศึกษาเฉพาะกรณี อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

อำนาจ คอวนิช. 2528. แนวทางการพัฒนากิจกรรมป่าชุมชนเพื่อพัฒนาชุมชน. วนกร. ปีที่ 7 ฉบับที่ 22 (กันยายน - ตุลาคม)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางภาคผนวกที่ 1 : รายชื่อคณะกรรมการป่าชุมชนบ้านหนองเสา ตำบลเมืองราย อำเภอ
พญาเม็งราย จังหวัดเชียงราย

ลำดับที่	รายชื่อ - นามสกุล	ตำแหน่ง
1.	นายสนธิ รุรพันธ์	หัวหน้าป่าชุมชน
2.	นายเพลิน นาเมืองรักษ์	รองหัวหน้าป่าชุมชน
3.	นายทองดี วัลย์สุข	กรรมการ
4.	นายประมวล คลเสถียน	กรรมการ
5.	นายสาย ทองชัย	กรรมการ
6.	นายสมทวิ วัลย์สุข	กรรมการ
7.	นายสมบูรณ์ โคตโพนสูง	กรรมการ
8.	นายสมหมาย ภูบัวนาค	กรรมการ
9.	นายเสาร์ ทิพย์บุญชู	กรรมการ
10.	นายสอน สุตรไชย	กรรมการ
11.	นายประไพร เวียงสิมา	กรรมการ
12.	นายสุดตา พรรณมาตย์	กรรมการ
13.	นายอุดม มะลัยจันทร์	กรรมการ
14.	นายสมบูรณ์ คำแก้ว	กรรมการ, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
15.	นายทวี ศรีวลา	กรรมการ
16.	นายเกียรตินิยม โสดาวัตร	กรรมการ
17.	นายประหัด เสริมศรี	กรรมการ
18.	นายถนอม ชินนะคำ	กรรมการ
19.	นายสง่า บุญพาโชติ	กรรมการ
20.	นายเตียง ช่วยแก้ไข	กรรมการ
21.	นายอำนาจ ประทุมเดช	กรรมการ
22.	นายประสิทธิ์ แสงไธรัตน์	กรรมการ
23.	นายประเสริฐ กานูร์ักษ์	กรรมการ
24.	นายประยงค์ ชัดทรายขาว	กรรมการ, ผู้ใหญ่บ้าน
25.	นายปัญญา ศรีสุข	กรรมการ
26.	นายบุญล้ำ หนองขุนสาร	กรรมการ
27.	นายสถิต ศิริบุตร	กรรมการ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนลิขสิทธิ์ไว้เพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปเผยแพร่โดยไม่ได้รับอนุญาต

ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้คัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ลำดับที่	รายชื่อ - นามสกุล	ตำแหน่ง
28.	นายบรรจบ คงบุญวาด	กรรมการ
30.	นายสำออง บุตรพรม	กรรมการ
31.	นายวรรณมา วัลย์สุข	กรรมการ
32.	นายสันติ พรรณมาตร	กรรมการ, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน

ที่มา : เอกสารประกอบในโครงการป่าชุมชนบ้านหนองเสา ตำบลเมืองราย
อำเภอพญาเม็งราย จังหวัดเชียงราย

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพภาคผนวกที่ 2 สภาพทั่วไปของป่าชุมชนบ้านหนองเสา

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนลิขสิทธิ์ไว้สำหรับกรเผยแพร่ในวงจำกัดเท่านั้น อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรรมใด ๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพภาคผนวกที่ 4 สภาพทั่วไปของป่าชุมชนบ้านหนองเสา

ภาพภาคผนวกที่ 5 สภาพทั่วไปของป่าชุมชนบ้านหนองเสา

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพภาคผนวกที่ 6 การใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน (เก็บเห็ด)

ภาพภาคผนวกที่ 7 การใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน (ทำไม้คอก)
เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น เมื่อนำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพภาคผนวกที่ 8 การใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน (ลำสัตว์เล็ก)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

แบบสัมภาษณ์

เรื่อง

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน
กรณีศึกษาบ้านหนองเสา ตำบลเม็งราย อำเภอพญาเม็งราย จังหวัดเชียงราย

แบบสัมภาษณ์ชุดนี้แบ่งเป็น 3 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

ส่วนที่ 2 แบบวัดการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน

คำแนะนำ

กรุณาทำเครื่องหมาย ลงในช่อง หน้าข้อความที่ท่านเลือก
กรุณาตอบตามความเป็นจริงเพื่อเป็นประโยชน์ในการทำวิจัยครั้งนี้ (ขอขอบคุณมาก)

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์ _____ บ้านเลขที่ _____ หมู่ 6 ตำบลเม็งราย อำเภอ
พญาเม็งราย จังหวัดเชียงราย

1. เพศ

1. ชาย

2. หญิง

2. อายุ _____ ปี

3. จบการศึกษา

1. ต่ำกว่าระดับประถมศึกษา

2. ระดับประถมศึกษา

3. ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

4. ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

5. ระดับปริญญาตรี

4. รายได้ _____ บาท /เดือน (โดยประมาณ)

5. อาชีพ

1. เกษตรกรรม

2. ข้าราชการ

3. รับจ้างทั่วไป

4. ค้าขาย

5. อื่น ๆ (ระบุ) _____

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ส่วนที่ 2 แบบวัดการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน

กิจกรรม	ทุกครั้ง	บางครั้ง	นานๆครั้ง	ไม่เคย
1. ท่านเคยเข้าร่วมประชุม อย่างเป็นทางการ เกี่ยวกับป่า ชุมชนหรือไม่				
2. ท่านเคยแสดงความคิดเห็น ในที่ประชุม เกี่ยวกับป่าชุมชน หรือไม่				
3. ท่านเคยเป็นกรรมการ ประสานงานเกี่ยวกับป่าชุมชน หรือไม่				
4. ท่านเคยร่วมปลูกต้นไม้ใน เขตป่าชุมชน หรือไม่				
5. ท่านเคยร่วมดับไฟในเขตป่า ชุมชนหรือไม่				
6. ท่านเคยร่วมทำแนวกันไฟ ในเขตป่าชุมชน หรือไม่				
7. ท่านเคยเก็บฟืน จากป่าชุม ชนหรือไม่				
8. ท่านเคยหาของกิน ของใช้ จากป่าชุมชน หรือไม่				
9. ท่านเคยร่วมแก้ปัญหาที่ เกี่ยวกับป่าชุมชน หรือไม่				
10. ท่านเคยเสนอแนวทาง ใหม่ๆในการจัดการป่าชุมชน หรือไม่				
11. การทำแนวกันไฟแต่ละ ครั้งเป็นประโยชน์ทุกครั้ง หรือไม่				

เอกสารนี้เป็นเอกสารสงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้คัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

กิจกรรม	ทุกครั้ง	บางครั้ง	นานๆครั้ง	ไม่เคย
12. การปลูกป่าเพื่อเพิ่มเติมต้นไม้เจริญเติบโตดีทุกครั้งหรือไม่				

ขอขอบคุณทุกท่าน
นางสาวดวงภา ไชยแก้ว
ผู้วิจัย

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้